

גליון
באר
הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

ואתחנן (נחמו)

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת ואתחנן

- א שבת נחמו – בת קול יוצאת וקוראת להתנחם.
- ב זאת נחמתי – בידיעה שהוא אלוקינו הוא אבינו.
- ה אלוקים קרובים – בכל קראנו, כל אדם ובכל זמן.
- ה ובקשתם משם – אף ממקומו המרוחק ימצא את ה'.
- ט שמור את נפשך – זהירות יתירה בהתרחקות מן הרע.
- י חנוך לנער – כמה יסודות בדרכי החינוך.
- יד חיים כולכם – דבקות בה' על ידי אהבת ישראל.
- טו חמשה עשר באב – חיזוק לימוד התורה והתחלת ההכנה לשנה הבעל"ט.

פרשת ואתחנן

נשמעת במרומים 'נחמו נחמו עמי', והקב"ה מעביר רוח של נחומים לעמו ולבניו אהוביו, מנחם אותם ומחזק ליבם, והרופא לשבורי לב מחבש לעצבון ליבנו (עי' עי' אפרים נחמו תרפ"ג).

ולא עוד, אלא שהקב"ה קורא אלינו 'נחמו נחמו עמי' - אבקש ממכם כי 'תתנחמו' ותתחזקו. וכך כתב הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (מכתב כו) שאם אכן 'נחמו נחמו עמי' - אז 'יאמר אלוקיכם', שאם יהודי מתנחם ומקבל את הדין באהבה ביודעו שזה מגזירת מקום לעומתו עונה הקב"ה אני אלוקי של זה.

שבת נחמו - בת קול יוצאת וקוראת להתנחם בהפטרדה (ישעי' מ א), 'נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם', איתא במדרש (ילקוט שמעוני ישעיה תמה) בזה"ל, 'יאמר אלוקיכם' - רבי חנינא בר פפא אמר, אמרו ישראל לישעיה, ישעיה רבינו תאמר שלא באת לנחם אלא לאותו הדור שחרב בית המקדש בימיו, אמר להם, לכל הדורות באתי לנחם, 'אמר' אלוקיכם אין כתיב כאן אלא 'יאמר' אלוקיכם, עכ"ל. וביאור הדברים, כי בכל שנה ושנה כעבור ימי 'בין המצרים' ותקופת האבל על חורבן ביהמ"ק ועל גלות ישראל 'בת קול'

א. כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (מסעי ד"ה והיה מדי, וע"ע בהגהות שו"ע או"ח סי' תקנ"א) בשם ה'ירושלמי' (סוף תענית) דאחר ט' באב מתחיל חודש אחר, ובוה פירש את הפסוק (ישעיה סו כג) 'והיה מידי חודש בחדשו', פירוש שמתחדש חודש בתוך חודש. ונראה לי, דמשום הכי נוהגין לקרוא לחודש שנתחדש אחר ט' באב חודש 'מנחם', וזה הפירוש חודש בחדשו, היינו שעד ט' לחודש הוא החודש הראשון ונקרא 'אב', ואחר כך בא החודש השני שנקרא 'מנחם', וזה גם פירוש 'ומידי שבת בשבתו' שקאי על שבת נחמו, שאז יבוא כל בשר להשתחוות בהר בית ה' (ואכן, בתשובות חת"ס יש תשובות המצוינות לתאריך 'חודש מנחם'. כתשובה ד' בחלק או"ח, ועוד הרבה מתשובותיו).

ב. איתא בספר 'מנהג טוב' (יו"ל שנת תרפ"ט מתוך כת"י עתיק של חכם אחד מחסידי איטליא) שמנהג טוב שלא להסתפר עד ערב שבת 'נחמו', וכבוא ערב שבת נחמו חייב לספר עצמו, לשמח גופו, ולקבל השבת בשמחה ובטוב לבב, ויתנחם בנחמות מרובות, וה' ינחמו בנחמת ציון עיר שלם.

כיו"ב כתב המהרי"ל זי"ע (סדר תפילת ט' באב אות כז), כי שבת נחמו הוא השבת הסמוך אחר תשעה באב, וישמחו כל העם ויבטחו בנחמת הגואל. וכן כתב כבר ה'ריטב"א' (תענית כו:) על המשנה בתענית (שם) 'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב', ומפני זה נהגו לעשות סעודה בשבת שלאחר תשעה באב. וכך כתב בספר 'בן שועיב' (לתלמיד הרשב"א) פר' ואתחנן, שמצווה לעשותו כיום טוב (הובא ביוסף אומץ תתעד).

ג. דבר נפלא רמז מו"ח כ"ק אדמו"ר מזוטשקא זצוקללה"ה בפסוק (ישעיה א א) 'חזון ישעיהו בן אמוץ', חזון מלשון ראייה, הרוצה לחזות ולראות ישעיהו ב'ישועתו', יזכה לכך ע"י בן אמוץ - ע"י ההתאמצות וההתחזקות יראה בישועתו השלימה.

ד. מעשה באחד שנכנס אל הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע ותינה בפניו מצבו השפל והירוד ברוחניות עד שכבר היו 'יבש לגמרי' מבלי לחלוחית דקדושה, נענה לו הרה"ק, אם היה למולך גוי כשחרב בידו ומכריח אותך לעבור על ג' החמורות וכי היית נכנע לו... ח"ו, השיב האיש, המשיך הרה"ק ואמר, וכל כך למה, מפני שנאמר 'ובכל נפשך', ודרשו חז"ל אפילו נוטל את נפשך, א"כ, גם הנאמר בכתוב לפניו - בכל לבבך תקיים 'אפילו נוטל את לבבך' - כשרחק לבך מכל זאת, כי מחובתו של כל יהודי, לעבוד את בוראו ית' אפילו כשהוא נוטל את לבבו, שהרי זה חיוב גמור כאותו חיוב למסור את הנפש על ג' חמורות. ומעתה אף אנן נעני ונאמר על משקל דבריו הק', שכשם שכל אחד מוסר את נפשו שלא לעבור את ג' החמורות כך צריך למסור נפשו לקבל באהבה וברצון הנהגת הבורא ית"ש עמו.

ה. מאמר נורא אמר הרה"ק רבי הירש מרימנוב זי"ע, בעת אשר בתו שכבה על ערש דווי ובאו להודיע לו שהיא עומדת בשערי גסיסה רח"ל, כתיב בריש פרשתן (ג כג-כד) 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, ה' אלוקים וגו', שהכוונה היא ואתחנן אל ה' כל ימי חיי אשר גם בעת ההיא - מלשון 'בעתה' ופחד, בשעה שתבוא עלי הצרה אזי אזכה לאמר ה' אלוקים, ר"ל, להאמין כי הכל הוא מיד ה' אלוקינו אבינו אב הרחמן ולטובתנו.

זאת נחמתי – בידיעה שהוא אלוקינו הוא אבינו אלוקיכם', כי במה יתנחמו עם בני ישראל - בזה גופא הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תנ"ו ד"ה בפרשת) מבאר שה' הוא אלוקיהם, כלומר, בידיעתם' שהנהגת עולם במאמר הנבואה 'נחמו נחמו עמי' יאמר ומלואו אך ורק בידו היא, ובכלל זה גם כל הצרות

1. ודע, שאין להסתפק בידיעה של 'יודעת היום' (ד לט) אלא העיקר אלא כמו שנאמר בהמשך הכתוב 'והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד', על כן יאמרו המושלים (הובא בפניני יוסף עמ' 1), מעשה באיש כפרי נבער מדעת, שכל שיחו וארחות חייו נסובו אודות פרות ותרנגולים וכיו"ב... ואף לא ידע קרוא וכתוב, וכמנהג הימים ההם בדורות שעברו - שכר הכפרי איש יודע ספר שישב בביתו וילמד עם ילדיו ללמוד ולהתפלל למען יהיו יהודים כשרים, ובכל עת שהיה מגיע אליו אגרת על 'עסקיו' או מבני משפחתו שגרו בריחוק מקום היה מזעיק את המלמד שיקרא את המכתב ויגלה' לו את הכתוב בו. ויהי היום, אין ויהי אלא לשון צער, אביו של אותו כפרי נפטר לבית עולמו, ושלחו אגרת לבנו להודיע לו, וכשהגיע המכתב אל הכפרי קרא למלמד, הלה עיין בתוכנו והחל להקריא מילה במילה כשהוא מספר לו בשוויון נפש וברוגע על פטירת האב, ומיד כששמע הכפרי את הבשורה המרה אחזתו חולשה והתעלף מרוב הים וצער.

ועתה הבה ונתבונן, מדוע המלמד נשאר בשלוותו ולא השפיעה הבשורה הרעה על רוחו כלל, ואילו הכפרי התעלף בו ברגע, ולכאורה ה'תמיהה' תגדל ביותר, שהרי המלמד היה איש משכיל עשרת מונים מהכפרי, ואף ידע לפניו ממינת האב, ובכל זאת לא 'הזיז' אצלו כלום. אך באמת קושיא מעיקרא ליתא, כי המלמד ידע מה שאירע, אך מאחר שאינו מכיר את האב, ואין לו שום שייכות וקשר עמו אזי ממילא לא הרגיש מאומה בסיפור הדברים, ומה אכפת לו מאותו 'פלוגי' שמת... אכן הכפרי שמע שאביו נפטר לבית עולמו, ופשיטא שבשורה קשה זו טלטלה את כל ליבו ונפשו, עד שלא החזיק מעמד.

וכלפי מה הדברים אמורים, כי הכל יודעים שהקב"ה הוא בורא העולם ומנהיג לכל הברואים, אך אין די בידיעה זו אלא צריך לחיות את האמונה, וכדכתיב (הבקוק ב ד) 'צדיק באמונתו יחיה' - שאין האמונה אצלו כידיעה חיצונית אלא 'רואה' שיש מנהיג לבירה, והאמונה הטהורה היא אצלו דבר חי שיש בה ממש.

שמעו נא רבותי למעשה שלא היה ולא נברא, באחת המדינות פרצה מחלוקת, מכל צד במחלוקת יצאה קבוצת אנשים להילחם ביריביהם, עד שמאחת הקבוצות עמד איש והרג ברציחה את אחד הנלחמים, ותרב בבית היריבים תאניה ואניה, מיהרו הללו וקראו את הרוצח למשפט, בהגיע היום המיועד עמדו התובעים והנתבע גם סנגור וקטגור בבית המשפט, ראשונה שאל השופט את התובע - מה בפך, ויען איש זה פלוני בן פלוני רצח אחד מחברנו, והקטגור הוסיף כי בידו הוכחות ברורות לכך, א. כי הלה ברח מהמקום מיד כשפרחה נשמת הנרצח. ב. כי אלו השנים עדי ראיה שהוא רצחו נפש. ויפן השופט אל הסנגור, מה תענה לנוכח הוכחות ברורות אלו, ענה הסנגור, אכן, ראיות ברורות יש בידם, אבל זאת אומר למע"כ כשהוא מראה על אחד משערי האולם, בעוד כחמש דקות יכנס דרך שער זה הרוצח האמיתי... והיו עיני כל הקהל נשואות אל השער - גם עיני השופט והעדים וכו' כולם עמדו והביטו בכליון עיניים לצד השער, אלא שכבר עברו חמש דק' גם שש ושבע אף עשר דק' ולא עבר איש את מפתן השער... מכיוון שכן, ענה השופט, מדוע תדבר סרה בעדים, סתם משטה הייתה בנו, ובוודאי אלו העדים העידו נכונה וזה האיש הרוצח... ענה הסנגור ואמר, הנה הוכחה בידי שהעדים אינם עידי אמת, והראיה שבשעה שכל הקהל עמדו נכוחים והביטו על השער לראות מי האיש אשר יכנס בו כעבור חמש דק' אזי גם העדים היו בכלל ואף הם הביטו והתבוננו בנעשה בשער, הגידה נא לי, אם היו אלו העדים בטוחים בתכלית שזה העומד לפנייהם הוא הרוצח וכי היו מביטים על השער... וכי היו מניידים עפעפיהם לצד השער... אלא ע"כ, שאף הם מסופקים... אמר לו השופט, מינייה וביה, כי הרוצח עצמו לא הביט אפילו פעם אחת לצד השער כי הוא יודע ובטוח שהוא הוא הרוצח.

אף אנו נאמר, עומד לו היהודי וזועק בתפילתו ה' אלוקינו ה' אחד, ולא עוד אלא שהוא מאריך ב'אחד', והנה אך גמר תפילתו יצא אדם לפעלו ומביט הנה והנה לארבעה רוחות השמים לדעת מאין תבוא פרנסתו - מה לך כי תביט, הרי זעקת ה' אחד ורק אליו עליך להביט, אלא וודאי כי אינך בטוח דייך... מה לך כי תביט הנה והנה מי הזיק אותך, ומי דיבר עליך וכו' כיו"ב, אם הנך בטוח בכל לב ונפש שה' אחד, לא תביט על איש רק על הקב"ה בכל עת ובכל שעה.

באר הפרשה - פרשת ואהבה

והגלויות מאתו לברו הם באים'. אמנם הוסיף הנביא האמונה שהכל לטובה - שפעמים הקב"ה מגלה את לכפול בלשונו ולומר 'נחמו נחמו', כי מלבד שעצם הידיעה שהכל הוא מ'אלוקים' מביאה צרי ומרפא לנפש האדם, עוד נוסף בו עניין לנחם שבורי לב ע"י

ז. והנה לכאורה מה מקום ל'נחמה' זו, וכי כבר נבנה המקדש... מה נשתנו ימים אלו מימי בין המצרים ותשעה באב, הן אמש ישבנו גם בכינו ועתה במה נתנחם. אכן זאת נחמתנו בעניינו כי 'יאמר אלוקים' - כאשר מתברר ומתגלה לנו שחורבן בית מקדשנו היה על ידי 'אלוקים', ובוודאי כוונתו להיטיב לנו בזה, מלבד זאת שבזה נתגלה עצם קרבתנו אליו, שהרי לא יכה איש את ה'זר' שאיננו מכירו. וכך הוא בכל 'חורבן' פרטי אשר בא על האדם, יתנחם ב'ידיעה' שכל העובר עליו הוא מידי הקב"ה, בחשבון מדוקדק.

משלו משל, לילד שלקחו אותו הוריו לטייל בהרים גבוהים, שם מצאו 'רכבת הרים', העולה 'עד לשמים'... במהירות גדולה ומשם חוזרת ויורדת לארץ, אמנם הילד התיירא מאוד שמא 'יעוף' מרוב מהירות או שמא יפול מלמעלה למטה ויתרסקו עצמותיו, וככל שניסו להרגיע אותו שלא יקרה לו מאומה, וראיה לדבר שהרי כבר אלפי אלפי ילדים 'נסעו' ברכבת זו וישבו בשלום. עדיין שרוי היה הילד בפחדים נוראים. והדבר היחידי אשר ירגיע אותו, ואף יהיה מוכן לעלות אל הרכבת הוא רק אם יצטרפו אביו או אמו אליו, וזהו שאמר הכתוב נחמו נחמו עמי, ושמא תאמר, כיצד, 'יאמר אלוקים' - הנמצא עמכם בכל מצב, לא עזבנו ולא נטשנו מעולם ועד עולם.

וכמו שמצינו נפלאות ברש"י על הפסוק (שה"ש ד ח) 'אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי, וז"ל, אתי מלבנון כלה - כשתגלו מלבנון זה (היינו ביהמ"ק) אתי תגלו, כי אני אגלה עמכם. אתי מלבנון תבואי - וכשתשובו מן הגולה אני אשיב עמכם. (ולבינתיים -) ואף כל ימי הגולה בצרתך לי צר, ולכן כתב אתי מלבנון תבואי, כשתגלו מלבנון זה אתי תבוא ולא כתב אתי ללבנון תבואי, לומר משעת יציאתכם מכאן עד שעת ביאתכם כאן אני עמכם בכל אשר תצאו ותבואו.

וזאת ישים אל ליבו ויתבונן במאמר צדיקים שרמזו בכתוב (בראשית מו ד, עיי' כע"ז כלי יקר שם) 'אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה', כי שניהם שוים, הן ה'אנכי' אשר נמצא עמו בעת 'אעלך' - בעת העליה, כשארור לו בכל פינה שהוא פונה, הן ה'אנכי' נמצא עמו בעת 'ארד עמך' - בשעת הירידה והחושך. ולכן אמר 'אנכי אנכי הוא מנחמכם', כפל ב' פעמים 'אנכי', לרמז על האנכי ארד עמך ועל האנכי אעלך, כי ידיעה זו היא 'מנחמכם' (עיי' פסיקתא רבתי, פיסקא לג, ד"ה א"י).

רמז נפלא מצינו בעניין זה, כי הנה 'ההתגלות' האלוקית הגדולה ביותר שהייתה מיום בריאת העולם ועד עתה היתה בעת 'מתן תורה', כשפתח הקב"ה את שבעת הרקיעים וראו הכל שהוא יחידי, ובלשון זו פתח ואמר 'אנכי ה' אלוקיך', ולפלא, שאותה הלשון מצינו גם בשעת ההסתר הגדול ביותר, וכדכתיב (לא יח) 'ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא', ללמדנו שגם ה'הסתר' והחושך כפול ומכופל הוא מאותו 'אנכי ה' אלוקיך', ולכן נאמר 'אנכי אנכי הוא מנחמכם' - שידיעה זו שאנכי שבשעת ההתגלות הוא האנכי של שעת ההסתר, בזאת תחזק לב האדם בכל העובר עליו.

ח. מעשה היה לפני כמאה שנה, באשה אחת שהיתה דרה בעי"ת ווילאמסבורג יצ"ו, והייתה שרויה בעוני גדול ומחפיר, ויהי היום חלה בנה יקירה והוזקקה לקחת אותו לרופא, ופשפשה אחר הפרוטות האחרונות שהיו בביתה, ובקושי גדול הצליחה להשיג תשלומי שכר הרופא, הלה בדק את הבן ומצא את סיבת המחלה, ורשם לה 'רעצעפט' (מרשם) ובו סממני רפואה, משעמדה לפני הרוקח נתוודעה שתרופה זו דמיה יקרים ביותר, החלה האשה להתחנן ולדבר על ליבו של הרוקח, שיעניק לה את הרפואה בחינם, באמרה, אנא רחם עלי ועל בני שנפשו תלויה בתרופה זו, כי פיקוח נפש יש בדבר, ואין בידי אפילו שוה פרוטה, אך כל תחנוניה ודמעוניה לא הצליחו להבקיע את לבבו הערל, עד שבאטימות לבו הציע לפניו לתת לה את התרופה בתנאי שתתחייב לנקות את בית המרקחת מדי לילה בלילה במשך שנתיים וחצי... בלית ברירה אחרת הסכימה האשה לכך, כשהמוכר עורך עמה שטר 'כתוב וחתום' על התחייבותה לעמוד לשרת בכל לילה בניקוי החנות, ובלב שותת דם חתמה ושעבדה עצמה לעבודת פרך זו.

בדרכה לביתה שבווילאמסבורג נאלצה לעבור דרך שכונת הגויים, ולפתע התנפל עליה 'שחור' וביקש לשדוד אותה, לעומתו זעקה האשה שיניחנה לנפשה כי אין בידה משאת מאומה, אך הלה לא שמע לזעקותיה ונטל את ה'שק' שבידה ברצותו למצוא בו כסף או תכשיטים, והנה נתקלו עיניו בבקבוק היקר - שבו היה משקה המרפא,

באר הפרשה - פרשת ואהבה

והיה נדמה בעיניו שזהו בקבוק המכיל 'טיפה המרה' (אלכוהול) ומשקה משובח ורצה 'לטעום' הימנו, אמרה לו האשה אין זה 'משקה' אלא תרופה, והנח לי להביאה אל בני המוטל במיטתו, אך ה'שחור' לא האמין לה, פתח את הבקבוק והחל לשתות... וכשהרגיש את טעם התרופה בפיו קצף עד מאוד וירק עליה את כל מה ששתה, ובחמתו הרבה נטל את הבקבוק ונפצו על הארץ לשברי שברים.

באותה שעה חשך עולמה, וכי לא די בכך שהתחייבה לעבוד כל לילה לשנתיים וחצי, הרי עתה גם אין בידה את התרופה שמסרה נפשה להשיגה, ובפחי נפש שבה על עקבותיה וחזרה לבית המרקחת, סיפרה לו דברים כהווייתן ובקשה ממנו את ה'נייר' בו נכתב ה'הסכם' שביניהם, הרוקח שחשב שהיא חוזרת בה, גער בה, לא יועיל לך מאומה, אף אם נשבר הבקבוק ההתחייבות במקומה עומדת, הסבירה לו האשה שברצונה להתחייב לעוד שנתיים ומחצה, העיקר שתקבל לידה בקבוק נוסף מאותו משקה 'מחיה מתים'... אדהכי והכי, הבחין הרוקח כי צבע המשקה שנתן לה מתחילה - והוא שפוף ועומד כעת על בגדי האשה אינו דומה לצבע של התרופה הנכונה, והבין שבמקום לתת לה את התרופה הנדרשת נתן לה רעל וסם המות, אשר אם היתה משקה ממנו את בנה היה נגזר דינו מיד ל... מיהר לבקש ממנה את השטר וקרעו לגזרים, גם הוסיף לתת לה את התרופה הנכונה בחינם אין כסף, בלבד שלא תגלה לאיש בעולם את אשר אירע עמה, ולא תתבע אותו לשלטונות...

ונתברר כי אותו 'הסתר שבתוך הסתר' ששדד ממנה הכושי את בקבוק התרופה ושברו, ואל עוד אלא שירק עליה את שיירי המשקה אשר בפיו, לא היה אלא לטובתה, להציל את בנה מאותו סם המוות (וע"י יריקתו ראה הרוקח את צבע המשקה שהכתים את בגדיה), ולתת בידה את ה'תרופה' הנכונה מבלי שתצטרך לשלם אפילו פרוטה אחת, ולהציל אותה מכל שנות העבדות...

איש יהודי היה בארה"ב ושמו הרה"ח רבי ברוך פרענקל ז"ל, אשר הוא וכל משפחתו חייבים את חייהם ל'שותף' שעשה לו עוולה מאין כמוה... וכה היה מעשה, בשנת תרפ"ט עלה ר' ברוך מ'ירופ' (אירופה) לארה"ב יחד עם חבירו, שם עבדו השניים כ'שותפים', והתייגעו הרבה במשך זמן ארוך להרוויח ביושר כסף לרוב, בכל חודש שלחו סכום קצוב לבני משפחתם ל'מחיה', וגם הניחו בצד 'ממון הרבה', ככלות ג' שנים מצאו שבידם סכום הגון שממנו יוכלו להתפרנס בכבוד, ונמלכו בדעתם לשוב לארצם ולמולדתם ולמשפחתם, וכבר קבעו זמן ותאריך להפגתם. באותה תקופה נפטר אביו של ר' ברוך, ובלידת ברירה נתיישב 'שבעה' לבדו באדמת ניו יארק, באמצע השבעה בא ה'שותף' אל ר' ברוך כש'צורר דפים' בידו ביקש ממנו לחתום בכמה מקומות - לצורך עניני ממון, ר' ברוך שסמך על השותף חתם לו, בקומו מה'שבעה' גילה לחרדתו, ששותפו רימהו עשרת מונים, ובמרמה החתימו ו'קיבל' ממנו 'רשות' להוציא כל ממנו מחשבון הבנק, ו'הילד איננו' - ה'שותף' ברח למדינתו כשכל הכסף בידו... ומעתה הוא נשאר בעירום ובחוסר כל... לא נותרו בידו ברירות הרבה, וכמובן נאלץ להישאר שם על אדמת נכר ולעבוד קשה להרוויח מטה לחמו, עד שבגמר ה' שנים בשנת תרצ"ד קיבל מעמד של 'תושב' ארה"ב, אז חזר לביתו. כעבור כמה שנים בודדות פרצה ה'מלחמה' במלוא תוקפה, ובאותה שעה כשהכל מחפשים אחר 'דרך' לברוח, יכול היה ר' ברוך להעביר את כל בני משפחתו לארה"ב הואיל והיתה בידו תעודת 'תושב' ארה"ב, והוכרחו שלטונות ארה"ב לקבלו עם כל בני משפחתו למחוזם, ובזה ניצלו חייהם ממות בטוח. נמצא בסוף דבר, אותו חבר שברח למקומו והיה נדמה בעיניו כ'איש מצליח'... נהרג בשנות המלחמה, ואילו זה 'המסכן' שנשאר 'בגלות' נשאר בחיים עם בני ביתו עוד יותר משבעים שנה.

ללמדנו כלל גדול, כי בכל 'עוולה' נוראית שנגרמת לו לאדם, לאו דווקא בכסף ולא דווקא בענייני ממון, אלא בכל עוולה שנגרמה לו אפילו ע"י ה'קרוב' אליו ביותר, בחוצפה גדולה אשר נראה כי 'מן הדין' שינועו אמות הסיפים וגם הוא עצמו ייהפך ל'אויס מענטש' (אף שהעושה עוולה בדין הוא שיקבל עונשו.. מ"מ) ידע שפעמים כל זה אינו אלא להצלתו השלימה כפי הנגלה ליודע תעלומות, וממילא אל יזעף ליבו, ולא 'יצעק' על אחרים ולא 'יאכל' את ליבו (מדוע בטח ב'גנב' כזה..), אלא יתחזק באמונה שלימה כי ה' אמר לו קלל, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

וזוהו שנאמר (תהילים כג ד) 'שבטך ומשענתך המה ינחמוני', שלכאורה הוא תרתי דסתרי, שכן 'שבטך' הוא מלשון מקל חובלים, ואילו 'משענת' הוא המקל עליו נשענים ובו נסמכים, אלא שאף מה שנראה כ'שבטך' - ה'מכה' בנו, באמת אינו אלא 'משענתך', כלומר, נדמה לו לאדם שהקב"ה מייסר אותו ומביא עליו רעה, אך באמת אין זה אלא לטובתו וכמשענת נוחה להיסמך עליו, וידיעה זו היא 'ינחמוני'.

ימים אלו מצינו גודל השמחה שאנו שמחים כי ה' אלוֹקֵינו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו, וכמו שביאר ה' מאירי' (שם) כי זהו ה'יום טוב' שבחמשה עשר באב, שהוא בא להורות שעל אף כל הצרות והגלויות עדיין לא עזבנו ה' אלוֹקֵינו, וז"ל, כוונת המשנה לבאר, שאין להתיימשך לרוב הצרות אבל כל אשר יענו אותנו כן נרבה בהיות ה' אתנו בלכתנו בדרכיו.

אלוקים קרובים - בכל קראנו, כל אדם ובכל זמן

בפרשתן (ד ז), 'כי מי גוי גדול אשר לו אלוֹקֵים קרובים' אליו" כה' אלוֹקֵינו בכל קראנו אליו, פסוק זה מגלה לנו נפלאות בגדולת כוחה של תפילה, אשר ה' אלוֹקֵינו מתקרב אלינו בכל קראנו אליו. ולא נזכר

ישיפו טללי נוחם על נפש כל חי, שלא יצטער אף בבוא עליו צרה וצוקה^ט.

והיא היא נחמתנו לאחר 'שלושת השבועות' וימי האבלות, לקראת 'שבת נחמו', כי רק באמונתנו זו יתנחם האדם על גלותו וצרותיו בכלל ובפרט, מתוך הבנה שגם בעודו בגלותו הוא וגורלו נתונים בידי שמים - ולא עזבו ה', ואף כאשר בורא כל עולמים מסתיר את עצמו בהסתרה שבתוך ההסתרה ולא עוד אלא שהוא מכה בבניו, אין זה אלא רחמים וחסדים מלפני המקום, וכל מאי דעביד לטב עביד.

ומטעם זה אמרו חז"ל (תענית ל): 'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיוה"כ', כי בשני

ט. מספרים על הגאון החסיד הנודע רבי שמואל מונקיס זצ"ל מגדולי חסידיו של הרה"ק בעל התניא זי"ע, שפעם אחת פרצה שריפה בביתו וכילתה את כל רכושו עד שנותר בעירום ובחוסר כל, ורק בקבוק 'משקה' הצליח להציל, ותיכף רץ עמו אל בית המדרש לשתיית לחיים, ובתוך כך פתח בריקוד בשירה ובזמרה 'שלא עשני גוי... שלא עשני גוי', ידידיו חשו אליו מיד בחשש שמא השתבשה דעתו מגודל צער השריפה, נענה אליהם רבי שמואל ואמר, הן אילו הייתי מגויי הארצות שהמה משתחוים להבל וריק לאילילים, אזי גם 'אלוהי' היה 'נשרף' בשריפה זו, אך עתה שיהודי אני ואלוקי הגדול חי וקיים, על זה בלבד ראוי להודות בכל לב, ולכן הנני מפזז ומכרכר - 'שלא עשני גוי... ולכן קוראים 'עשרת הדברות' בפרשת יתרו בימות החורף, ושונים לקוראה בפרשת ואתחנן בימות הקיץ, ואמרו צדיקים הטעם, שיש בזה להזכיר לאדם שבכל מצב הוא מחויב האדם להשריש בדעתו באמונת אומן כי 'אנכי ה' אלוֹקֵיך', בין בקור ובין בחום, בין במים ובין באש חייב להאמין שה' הוא אלוֹקֵינו אחד יחיד ומיוחד.

י. בירושלמי (ברכות פ"ט ה"א) מפרש רב שמלאי דלכן נכתב 'אלוקים קרובים' בלשון רבים, כי הוא קרוב אלינו בכל מיני קריבות, ומבואר שם, כי העבודה זרה נראית קרובה ואין רחוק ממנה, אך להבדיל אא"ה הקב"ה נראה רחוק ואין קרוב ממנו, 'נראה רחוק' - שהרי מהארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, וכן הוא בין כל רקיע לרקיע... ראה כמה גבוה הקב"ה מעולמו, ואילו אדם נכנס לבית הכנסת ועומד מאחורי העמוד ומתפלל בלחישה והקב"ה מאזין את תפילתו, וכי יש לך אלוֹק קרוב מזה שהוא קרוב לבריותיו כמפה לאוזן.

ומבאר ב'תורת חיים' (סנהדרין לח: ד"ה כז) שהנה יש כמה מיני קרובה, יש מצד התולדה כאב ואם, ויש מצד חתנות, עוד יש מצד החיוב כמלך על עבדיו, וה' יתברך קרוב לנו בכמה מיני קרובה, אלא ש'מדריגת קרבתו' תלויה באדם עצמו, ובמה - הכל לפי התפילה והצעקה, באופן שהאדם קורא אליו כך יענה אותו הבורא, וזהו שסיים הפסוק בכל קראנו אליו, לפי קרבתך אליו יתקרב כביכול הוא אליך.

ואילו בספר 'בית יעקב' (למוהר"ר רבי יעקב אהרן יאנאווסקי זצ"ל) פירש, שהוא ע"ד שכתוב (תהלים צא יא) 'כי מלאכיו יצוה לך לשמרך', אלא שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות (בר"ר נ ב), על כן הקב"ה שהוא שומע תפילה - ישלח מלאכים הרבה לכל צרכי ענייניו, למלאות כל בקשותיו.

באופן אחר פירשו, שהנה מדרך העולם בהגיע עת דודים - כשאדם עומד בנישואי בנו הראשון ואין הפרוטה מצויה בכיסו הרי הוא פונה לקרובו 'בעל מאה' והלה עוזרו וסומך את ידיו, בהגיעו לנישואי השני הרי הוא מתבייש לחזור ולבקש מאותו קרוב, על כן הוא הולך לקרוב אחר, בשלישי הוא כבר מחפש מכר שלישי, וכן על זה הדרך, לזה אמרה תורה 'כי מי גוי גדול אשר לו אלוֹקֵים קרובים אליו... בכל קראנו אליו, ונקטו 'קרובים' לשון רבים, כי כביכול אינו רק כ'קרוב' אחד שאפשר לבקש מאתו פעם אחת ותו לא, אלא יש בידנו לשוב ולבקשו שוב ושוב בכל קראנו אליו יעננו ביום קראנו, וכל המרבה הרי זה משובח.

יא. מובא במדרש (דב"ר ב טז) אמר רבי תנחומא, מעשה בספינה אחת שנסעה בין גלי הים, וכל נוסעיה היו 'עובדי כוכבים' מלבד יהודי אחד שנסע בה. בהגיעם לאחד מאיי הים נתנו הנכרים מעות ליהודי וביקשוהו עלה נא

באר הפרשה - פרשת ואתחנן

שיוכל להיכנס לארץ ישראל, ציווהו ה' (ריש פרשתן) 'אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה', והיינו שאם היה משה רבינו מתפלל עוד 'תפילה אחת' היה פועל בתפילתו ונכנס לארץ ישראל, אלא שהקב"ה ציווהו שלא יתפלל על כך עוד. מה עשה משה, רמז לבני ישראל שיתפללו שהרי להם לא נאסרה התפילה על כך (כמובא במדרש עיי' דבר ז י), אלא שהם נשאו ק"ו בעצמם - אם תקט"ו תפילות של משה רבינו לא הועילו לו, וכי תבוא תפילה אחת של אדם פשוט כמוני ותועיל, נמצא שענווה פסולה זאת גרמה שמישה לא נכנס לארץ ישראל. הבט וראה עד היכן הדברים מגיעים. אדרבה 'החלש יאמר גיבור אני', כי בכוחה של תפילה אחת, אפילו של אדם פשוט², לפעול גדולות ונצורות³.

בכתוב מי הוא ה'קורא' ומתפלל, אלא כל איש יהודי באשר הוא, ואפילו הרחיק לבת ח"ו, הקב"ה שומע תפילת כל פה ומקבלו באהבה וברחמים וברצון.

ומקרא מלא דיבר הכתוב (משלי יז כג) 'שחד מחיק רשע יקח להטות ארחות משפט', ופירש רש"י, הקב"ה מקבל דברי הנבעה ופיוס מחיק הרשעים כלומר בסתר בינו לבינם, להטות ארחות משפט - להפוך דינו מרעה לטובה.

וכבר מצינו שטענה זו הביאה הפסד רב, כדברי הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (ליקוטים ואתחנן) דהנה לאחר שמישה רבינו התפלל תקט"ו תפילות בתחינה ובקשה

ליבשה והבא לנו משם דברי מאכל ומשתה. אמר להם היהודי - 'אכסנאי אני, וכי מכיר אני להיכן אלך', כמוני כמוכם ואין לי 'מכירים' בעיר הזאת, מנין אדע להיכן אלך. השיבו לו הנכרים 'בכל מקום שאתה הולך אלוקיך עמך. הרי (כתיב) אשר לו אלוקים קרובים אליו', כלומר, לא תוכל לומר שהנך כאורח הנמצא כאן לבד, כי לעולם אינך לבד - שהרי בכל מקום שתלך יש לך אלוקים שהוא קרוב אליך, ונמצאת מהלך תמיד יחד עם ה' (כביכול) ולעולם אינך יחידי בדד...

אמור מעתה, אם ערלים הללו הבינו כן, מה נאמר לנו בניו רחומיו של הבורא, כמה יש לנו להשריש בקרבנו שהקב"ה הולך עמנו בכל צעד ושעל, והכל ממנו (הרה"ק הבית אברהם זי"ע היה חוזר רבות על דברי מדרש הלזה).

יב. מעשה באחד שנכנס אל הרה"ק רבי יחיאל מגוסטנין זי"ע והזכיר לפניו על איזה צרה ששיחרה לפתחו, שאלו הרה"ק האם הוא מתפלל לישועתו, השיב לו הלה שהרי לצורך כך בא אל הרבי - שיתפלל בעדו, וכדאיתא בגמ' (ב"ב קטז). כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, נענה הרה"ק ואמר, כך יש לפרש את דברי הגמ', א. מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם, ב. הוא עצמו יבקש עליו רחמים.

עוד מצינו בפירוש דברי הגמ' ב'מאירי' (ד"ה לעולם) 'לעולם יהא לבו של אדם בטוח, שהתפילה כשהיא נעשית כתיקנה מבטלת את הגזירה, ומי שיש לו צער או חולה בתוך ביתו או אחד ממיני הצרות ילך אצל חכם וילמוד הימנו דרכי התפילות ויבקש רחמים. עכ"ל. והיינו שאין לך חביב אצל הקב"ה יותר מתפילת האדם על עצמו הבוקעת מקירות לבו בביטחון לתשועת הבורא, אלא שיש לו לילך לצדיק ללמוד הימנו 'דרכי התפילה'.

מעשה בחסיד שתינה צערו בפני הרה"ק מקאצק זי"ע, רבי, באו מים עד נפש, אין בי כח לסבול יותר את הצרות, שאלו הרה"ק ומדוע אינך מתפלל, השיב הלה, לרוב צער אינני מסוגל להתפלל, אמר לו הרה"ק מקאצק, תדע שגדולה צרתך זו - שאינך יכול לעמוד בתפילה, וחמורה היא מכל הצרות העוברות עליך, ומדוע הזכרת צרה זו רק לבסוף ולא פתחת בעיקר הצרה שאין בכוחך להתפלל.

יג. כתב ב'בינה לעיתים' (דרוש סא) וז"ל, סגולת מעלת התפילה היא נפלאה בעיני כל יודעיה, כאשר יש לה כח גמור ויכולת מספיק שישגי בה האדם כל מבוקשו, בין בהיותו זכאי וראוי לכך בין בהיותו חסר הזכות, כי לא תחזור ריקם בכל עת ובכל שעה כאמרם שערי תפילה לעולם נפתחים. עכ"ל. ובהמשך דבריו הוסיף עוד, 'ודעדיפא מיניה נאמר בתפילה, כי לא בלבד תקובל גם בלי זכויות אלא אפילו בהיות האדם חוטא, אם יתפלל לה' לא תשוב תפילתו ריקם'.

ודע, שלא נזכר בכתוב אימתי הקב"ה מקבל את התפילות, אלא 'בכל קראנו אליו' ואפילו לאחר שכבר נגזר הדין ח"ו, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות י). שאפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתייאש מן הרחמים. וכדבריו כאש של רבינו רבינו בחיי (להלן יא יג) 'צריך אתה לדעת כי כח התפילה גדול אפילו לשנות הטבע ולהנצל מן הסכנה ולבטל הנגזר' [ועיי"ש שמביא ראיות על כל דבר].

ביסוד הדברים הביא הרה"ק המגיד מזאלויץ זי"ע (תורי זהב ד"ה ובקשתם) בשם הרה"ק ר' יחיאל מיכל מזאלטשוב זי"ע לפרש במה שאמרו חז"ל (ברכות ל:) 'חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים', ובפשוטו הכוונה שהיו שוהים שעה אחת ואח"כ מתפללים, אך לפי"ז אין הלשון מדוקדק כ"כ, שהיה צריך לומר 'היו שוהין שעה אחת כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים, ומתפללין', ומהו אומרו 'ומתפללין כדי שיכוונו', אלא ביאורו, שבאותה שעה שהיו שוהין התפללו שיזכו לכוון ליבם בשעת התפילה. לפי"ז פירש את לשון הכתוב 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא', ומה היו תחנוניו 'לאמור, ה' אלוקים וגו', שיוכל אח"כ לאמור ולהתפלל בלב שלם טו.

והנה הרה"ק ה'פנים יפות' זי"ע (ד"ה ובקשתם) מבאר בפסוק זה על פי מה שתקנו חז"ל (ברכות ד:) לומר קודם תפילת העמידה את הפסוק (תהילים נא יז) 'ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך', והרי שקודם שנעמד האדם להתפלל לפני בוראו וקונו עליו להקדים תפילה שאבן יובה להתפלל בכוונה יד, וזהו שאמר הכתוב (ישעיה נה ו) 'דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב', שבתחילה צריך לדרוש ולבקש מה' על הכנת הלב שע"ז יתקרב אליו השי"ת וימצא אליו, ואז יוכל להתקיים בו 'קראוהו בהיותו קרוב', ובוה יתבאר הכתוב כאן, ובקשתם משם את ה' אלוקים ומצאת, ר"ל שתבקש ותתחנן לטהר את הלב ולמצוא את ה', ואח"כ אכן תוכל עמוד בתפילה - 'כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך'.

בפרשתן (ד טט), 'ובקשתם משם את ה' אלוקים ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך'. וכבר עמדו המפרשים לבאר לשון הכתוב שפתח בלשון רבים 'ובקשתם' וסיים בלשון יחיד - ומצאת, ולכאורה היה צריך לומר 'ומצאתם כי תדרשו בכל לבבכם ובכל נפשכם'. וביאר רבינו בחיי, שאם היה אומר כן היה מקום לומר שהקב"ה ישמע רק לתפילת הרבים שגדול זכותם, אבל יחיד המתפלל לא יזכה ח"ו למצוא את ה' בבקשתו, על כן שינה הכתוב וסיים ומצאת 'ללמדך כי גם ליחיד יידרש כשידרשנו בכל ללבו ובכל נפשו'.

וכן מדויק בדברי הכתוב (תהילים כב כה) 'כי לא בזה ולא שיקץ ענות עני וכו' ובשוועו אליו שמע', הרי לך שגם אם מצד עניות מעשיו ראוי לבזותו ולשקצו [שהרי פשיטא שאין הכוונה לעני בממון, כי בוודאי לא יבזה ח"ו הקב"ה לעני מצד עצם עניותו] אך בשוועו אליו שמע...

נוראות מצינו במדרש (תנחומא ד) 'לימד משה את באי עולם, שלא יאמר אדם הואיל וחולה שלו מסוכן ועשה דְיִיְתִיקִי (- צוואת שכיב מרע) וחילק כל אשר לו, לא יאמר הואיל ועשה דייתיקי לא יתפלל עוד, אלא יתפלל שאין הקב"ה פוסל תפלת כל בריה', שהרי מצינו במשה רבינו שכבר ידע שנגזרה גזירה שלא יכנס לארץ, ואף עשה 'דייתיקי', וכאמור בסוף פרשת דברים שחילק את הגלעד ועבר הירדן לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבטטה מנשה, ואף ציווה את יהושע על דרכי הנהגתו כשיכניסם לארץ, וכדכתיב (ג כא) 'ואת יהושע ציותי בעת ההיא וכו', 'שמא תאמר עמד לו ולא התפלל, תלמוד לומר ואתחנן אל ה'.

בדרך זה כתב גם בספר 'זריזותא דאברהם' (לאחיו של בעל היושר דברי אמת), ומבאר שעל כך נאמר 'בעת ההיא לאמר', ללמד לדורות הבאים שאף הם ינהגו כמוהו שלא יתיאשו לעולם אלא תמיד ימשיכו להרבות ברחמים ובתחנונים. יד. כתב הגה"ק החיד"א זי"ע (נחל קדומים אות א' בפרשתו) 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר', בעת ההיא לאמר ר"ת הלב - להורות 'שתהיה התפלה בכונת הלב'.

אמנם, לעולם לא יתיאש, אף נראה לו ש'לבו' בורח ממנו בכל עת, וכמו שאמר הפייט 'שופכים לך שיח בלא לב ולב', ואינו מובן הכוונה - האם הם שופכים שיח עם לב או בלא לב. אלא יש לבאר - שאין להם לב, אלא שאינם מתייאשים, והם תרים ומחפשים אחר לב - בזכות אלו הושע נא.

טו. הרה"ק רבי נחום בער'ניו מסאדיגורא זי"ע אמר בדרכי ההכנה לתפילה, כי בטרם יגש האדם להתפלל אל קונו יתבונן באותם ד' פסוקים שנאמר בהם 'מה', א. 'מה אדיר שמך בכל הארץ' (תהילים ח ב). ב. 'מה אנוש כי תזכרנו' (שם ה). ג. 'מה ה' אלוקים שואל מעמך' (דברים י יב). ד. מה רב טובך אשר צפנת ליראיך' (תהילים לא כ).

וביאר בדרך משל, למלך גדול אשר התאוה לצאת אל היער לצוד חיות כדרכם, משרתי המלך הכינו את כל הדברים הנצרכים עבור הצלחת המסע, החל מחיצים וקשתות ועד למאכל ומשתה וכו' כיד המלך, ונסע המלך בלוויית השרים והמשרתים והגיעו אל היער שם הראו את כוחם בצידי... אחר כמה שעות חפץ המלך לעלות עשן במקטרת הזהב אשר לו, אלא שלצער הגדול התברר כי שכחו המשרתים ליטול עימם 'אש וגפרית' (גפרורים), ולא

באר הפרשה - פרשת ואתחנן

לעבודתו ית', כי כיון דהכל מאתו ית', ורצון ה' הוא שיהיה האדם כעת במקום הזה, א"כ, מסתמא גלוי לפניו ית' שזה המקום לא יגרום שום מניעה ח"ו לעבודתו ית', רק המניעה הוא מצד האדם. לכך אמר, 'שלא יהיה לבו חלוק על המקום' - שהוא שם, עכ"ל^{טז}.

וכן נאמר בפרשתן (ד כט) 'ובקשתם משם את ה' אלוקיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך', ופירש מרנא הבעש"ט הק' זי"ע (מאור עינים ליקוטים, דף צד) 'ובקשתם משם - משם דיקא', ולא יאמר אדם וכו' ממקומי המרוחק אשר הנני עומד אמצא את ה', לזה תדע ובקשתם משם את ה' אלוקיך, משם דייקא תבקש את בוראך אוהבך ותמצאהו^{יז}. ואין לך כל צורך לתור

ובקשתם משם - אף ממקומו המרוחק ימצא את ה' בפרשתן (ו ה), 'בכל לבבך', וברש"י, שלא יהא ליבך חלוק על המקום, איתא מהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (פר' ויצא) וז"ל. 'אומרים בשם הרה"ק רבי שלמה קארלינר זצוק"ל, על מה דאיתא ברש"י בשם חז"ל על הפסוק (ו ה) 'ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך - שלא יהיה לבך חלוק על המקום', ואמר הפירוש, אשר בכל מקום שהוא - יעבוד את השי"ת, כי יש בני אדם כשהם באיזה מקום ואינם עובדים להשי"ת, אומרים שהמקום גורם, כי אם היה באיזה מקום אחר בודאי היה עובד להשי"ת, על זה אמר שחלילה לומר כן, כי לא המקום גורם ח"ו איזה מניעה

היה בנמצא אש להצית בו את הגחלים, נקל לשער את חרונו של המלך ועל צערו שאינו יכול למלא כל תענוגותיו ותשוקותיו... וציווה עליהם לתור בכל פינות היער אחר עובר ושב אולי יש באמתחתו גפרורים, וכשימצאו איש כזה יבטיחו לו שכר הגון מאוצר המלך ביד רחבה. מיד התפזרו המשרתים לארבע רוחות העולם לתור אחד בעל אש, אחרי יגיעות גדולות מצאו איש כפרי פשוט וגס רוח המעשן מקטרתו, וברשותו נמצא ה'אוצר' המיוחל... אבנים להוציא מהם אש (גפרורים), וביקשו ממנו שיתנם למלך, אך הלה סירב ולא הסכים בשום פנים ואופן גם לאחר שהובטח לו 'עד חצי המלכות'.

אמרו לו עבדי המלך, עמוד והתבונן, מיהו המבקש הלוא הוא המלך הגדול שכל הארץ שלו ואין מספר לעשירותו, גם חשוב לעצמך - מי אתה בכלל שתעז פניך לומר לא... ומה עוד, שמהי בכלל כל הבקשה ממך, בעירת אש קטנה ומועטת (חבילת גפרורים -) שאינה שווה כי אם כמה פרוטות ותו לא, ועל אחת כמה וכמה חשוב נא מהו גודל השכר שתקבל בעדה, והיאך תקשה ערפך לסרב למלך...

כיו"ב, יש להתבונן קודם התפילה, ראשית, מי הוא המבקש את תפילתך ולפני מי אתה עומד לפני מלך רם ונישא אשר מה אדיר שמך בכל הארץ. שנית, מי הוא העומד להתפלל - בריה שפילה קרוצה מחומר, עליה אמרו מלאכי השרת מה אנוש כי תזכרנו, ואם כן שורת הדין נותנת שעלינו לחטוף הזדמנות גדולה כזו שיש לקבוצי מטה' לשפוך שיח לפני מלך גדול ונורא. ומה עוד, כי מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה, שאין 'הבקשה' גדולה כל כך... ובפרט, כי מה רב טובך אשר צפנת ליראיך - כמה גדול כוחה של התפילה לשדד כל מערכות הטבע ולפעול כל משאלות הלב, וממילא מי לא 'ירויך' כמו איל, להתפלל מתוך התלהבות וכוונה שלימה...

טז. על משקל אלו הדברים ביאר הרה"ק רבי מנחם מנדל מווארק' זי"ע מדוע מכנים את היפוכו של תלמיד חכם בשם 'עם הארץ', על שהוא מחובר לארץ, ותמיד אומר בארץ פלוני אצליח דרכי ובארץ פלוני לא אצליח, ואינו מאמין שלא המקום הוא הגורם הצלחה לאדם, אלא 'בעל המקום' הוא המנהיג תבל ויושביה מי יצליח ומי לא יצליח, ומכיוון שאינו מאמין בזה נחשב כאפיקורס עד שאמרו עליו 'עם הארץ מותר לנוחרו כדג, ביום הכיפורים שחל להיות בשבת' (פסחים מט:), כי המאמין יודע שהקב"ה רוצה מאת כל אחד את עבודתו כפי יכולתו, וממקומו אשר הכין לו. אחד מחסידי הרה"ק ה'ברכת אברהם' זי"ע הוכרח לשהות בימי ראש השנה באמריקה הרחוקה, ובצר לו שלח אליו מכתב ושפך את מר ליבו על שלא יוכל לשהות בימים הנוראים והקדושים אצל הרבי, ענה לו הרבי לכל יהודי - במקום שהוא נמצא, שם העמיד ה' סולם מוצב לעלות על ידו השמימה, כמו שמצינו שהסולם של יוסף הצדיק היה דייקא בערות הארץ בארץ מצרים, ומשם העפיל למדרגותיו הגבוהות בקדושה להיקרא 'יוסף הצדיק', כמו כן כעת שהינך נאלץ לשהות בימים הקדושים בארה"ב הרי ששם הכין לך הקב"ה סולם גבוה מעמקי האדמה עד שמי רום, ודייקא משם תתעלה ותתקרב לצור העולמים, על כן קבל נא זאת באהבה ובשמחה...

יז. ומטעם זה אמר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע לבאר מדוע 'עשרת הדברות' מתחילות ב'אנכי וגו' אשר הוצאתיך מארץ מצרים' ולא פתח ואמר 'אנכי אשר בראתיך', כי עיקר כוונת היצר הוא להכניס לאדם מחשבות יאוש

שכרו גדול, אם כן זדונות נעשית לו כזכויות לא שגגות, לזה אמר שובה ישראל עד היכן עד ה' למה לפי שבשלת וחזרת לעשות במזיד לטעום לזה ידבק בה, וכן הוא אומר (ירמיה ד א) 'אם תשוב ישראל אלי תשוב', כלומר בי תדבק, ועיין בהרמב"ם ז"ל (פ"ו מהל' תשובה ה"י) שהתשובה מקרבת את הרחוקים, ויסתייע פירוש זה באומרו עד ה' ולא אמר אל ה'. עכ"ל.

שמור את נפשך - זהירות יתירה בהתרחקות מן הרע
בפרשתן (ד ט), 'רק השמר לך ושמור נפשך מאד', ומפרש הכלי יקר' (שם) לך היינו שמירת הגוף - ולא הזכיר בו מאד כמו שאמר בשמירת הנפש, כי ביותר על האדם להיזהר בשמירת הנפש מבשמירת הגוף, לכך אמר 'ושמור את נפשך מאד', שבוה יוסיף שמירה על שמירתו"ט.

ובתוספת נופך איתא מהרה"ק ה'חווה מלובלין' ז"ע (מהור רעיונים' הובא בשש"ק. אמת ואמונה מהרה"ק מקאצק), 'רק השמר לך', שאכן, אף שעל האדם לשמור על גופו להאכילו ולהשקותו ושאר צרכיו, מכל מקום יעשנו בדרך 'מיעוט' (שלא 'חמיר' כל כך בוה), כמו שאמרו (סנהדרין מט.) 'אכין ורקין מיעוטין הן, משא"כ בענייני רוחניות נצטוונו 'ושמור נפשך מאד' - בשמירה מעולה, שתיבת מאד לרבות באה.

אחר מקום מוכשר וראוי לכך, אלא מכל מקום שאתה נמצא - תחפשנו ותבקש אותו עד שלבסוף ומצאת, בתנאי כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך ואז תמצאנו ותוכל לעלות ראש הפיסגה"י.

חיזוק נפלא ל'דופקו בתשובה' מצינו בדברי הש"ך עה"ת (ד"ה ובקשתם) לפרש בהאמור בפרשתן (ד ל) 'ושבת עד ה' אלוקיך', ולחיבת הקודש נעתיק את לשונו, בא לומר, שלא יעלה בדעתך לומר שאחר שנמנף בעבירות לא ינקה לגמרי, ולא יהיה אהוב כל כך כמו הצדיק שלא הכעיסו מעולם, לזה אמר עד ה' אלוקיך, עד שתגיע שם, על ידי התשובה תגיע - עד שתדבק ותחזור למקום שחוצבה, כמו שאמרו ז"ל (ברכות לד:) 'במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים וכו'. וזה פירוש הפסוק (חושע יד ב) 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך כי כשלת' - לפי שבשלת ומעמת טעם החטא ופרשת, לכך תשוב עד ה' יותר ממי שלא טעם טעם חטא, ע"ד מה שאמרו ז"ל (יומא פו:) 'זדונות נעשות כזכויות', וזהו 'כי כשלת בעוונך', הכשלוך הוא בשוגג והעוון הוא במזיד (ומה שייך לומר כי כשלת בעוונך), אלא הכוונה לומר שבשעושה העבירה במזיד ושב יש לו יותר זכות מן החוטא בשוגג, כי החוטא בשוגג לא טעם טעם החטא לפי שבא לו בלא כוונה, אבל בשעושה בכוונה הוא טועם מתיקות העבירה ופירש ממנה מפני אהבת ה' יתברך זה ודאי

וענווה פסולה שאיננו ראוי לקבל התורה, לכך החל הקב"ה את עשרת הדברות ביציאת מצרים, שהבא לקבל התורה משם נלמד אף מיד אחר 'יציאת מצרים' מקום שהיו בני ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה גם כן ראויים היו לקבל את התורה, וכמו שאמר הכתוב 'מבטן שאול שיוועתי אליך שמעת קולי' ויכול להתקרב אל ה' ולתורתו. הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה אומר על הפסוק בפרשתן (ד א) 'ועתה ישראל שמע אל החוקים' ובפסוק שלפניו כתוב 'ונשב בגיא מול בית פעור' ופירש"י 'ונצמדתם לעבודה זרה', ואף על פי כן 'ועתה ישראל שמע אל החוקים' (מעתה) והכל מחול לך, והיה הרה"ק חוזר ואומר והכל מחול לך... והכל מחול לך, וכוונתו לומר אם תקבלו עליכם מכאן ואילך לעבוד את ה', ימחול לכם על כל העבר בתנאי שמעתה 'שמע ישראל אל החוקים ואל המשפטים'. יח. ז"ל הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, היהודי הקדוש זצ"ל אמר, שהקב"ה נתן 'שטר חוב' לישראל, שנאמר ובקשתם משם ומצאת (אם תבקש תמצאנו), ואף שעל הדורות הללו כתיב (עמוס ח יב) ישוטטו וגו' ולא ימצאו, זה הוא עיקר שאף שלא ימצאו מכל מקום ישוטטו למצוא, וזה הפסוק 'ובקשתם משם' - הוא הבטחה, שיהא בנו זה המבוקש (החיפוש והשתוקקות), על כן צריך כל אחד לראות שיהא בנו זה המבוקש (ליקוטי הרי"ם בפרשתן). יט. הנה אמרו חז"ל (ברכות כח:) 'ויהי מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם', רמזו בה קמאי (בן איש חי דרשות, ויקרא) שבא לומר כמו שהינך ירא על בשרך ודמך, ועושה כל מיני פעולות שבעולם בכדי לשמור על בריאות גופך, כך (לכל הפחות) תפחד תמיד ביראת הבורא, השתדל תמיד לפעול כמה שיותר להגדיל יראה ולהאדירה. סיפר הגה"ח ר' זלמן בריזל זצ"ל שפעם תוך כדי הילוכו ברחובה של עיר נפל ל'בור' (של ניקוז מי שופכין)... ומני אז בכל עת שהיה מהלך בדרך היה תר ובודק אם יש בור בקרבת מקום, וכאשר ראה בור מרחוק היה מתרחק כמטחווי קשת - מחשש שמא יפול, כיוצא בו הרואה 'בור מסוכן' בקרבת מקום - שא רגלך והמלט על נפשך.

חנוך לנער – כמה יסודות בדרכי החינוך
אנחנו מצווים שידעו בנינו המצוות, ואיך ידעו אותם
בפרשתן (ו ז), 'ושננתם לבניך', ופירש רש"י, 'אלו אם לא נלמדם', בין כך ובין כך, כאן למדנו המצוה
התלמידים'כא, 'אכן הרמב"ן ביאר 'הנה הגדולה' ללמד את בנינו תורה ומצוות, ולחנכם

כ. וזהירות יתירה נדרשת בימים אלו הנקראים 'בין הזמנים', וכמו שאמרו דבר נורא, שהנה בית המקדש היה בנוי מאבני שיש, ואם כן כיצד שלטה בו אש וכילתה אותו, והרי אין דרכה של האש לבער אבנים אלא רק לסכסך בהם ולשרוף אותם מבחוץ (עי' ב"ק ו. וברש"י), אלא כי צורת כותלי בית המקדש היו באופן של ג' שורות נדבכים משיש ואחד מעץ, ואחזה הלהבה בעצים וכילתה אותם ועי"ז יכלה לשלוט בכל הכותל (עי' ר"ה ד.), וללמדנו כי עיקר החורבן הוא מ'בין השורות'... ועל דרך זה ייאמר, כי רבים מן החורבנות שבנפש רח"ל המה מ'בין השורות' ומ'בין הזמנים'... ובדרך צחות ורמז יש לומר, כי מצינו בספר 'החינוך' שמצות 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' נמנית היא כמצוה 'שפ"ז', ותיבה זו קודמת במניינה לתיבת 'חפשי', כי אכן ההקדמה לימי ה'חופשי' היא בהתחזקות גדולה במצות ולא תתורו...

ובהאי עניינא, נביא בזאת 'אגרת' שנשלח אלינו, בה נראה ונתבונן היאך הקב"ה משלם שכר טוב ליראיו, ולמקבלים על עצמם לשמור עיניהם בקדושה ובטהרה, והרי ה'אגרת' לפניכם ככתבה וכלשונה. סיפור נפלא שאני מכיר ממקור ראשון ממש וכו', מדובר באחד מיני אלף של הניסים הגלויים והעצומים שאירעו בזמן ולאחר שקרסו הפארענטשעס בערב חג השבועות בבית הכנסת החדש של קארלין בגבעת זאב.

מדובר בבחור צעיר ויקר בן 13 שעמד על קומה 15 של הפארענטשעס בעת הקריסה, הבחור ש. הי"ו נפל מגובה של כשש מטר וקיבל מכה מאוד חזקה באחת מעיניו. בהגעתו לבית החולים עינו היתה נפוחה ביותר וחששו מאוד שנפגע בצורה החמורה ביותר בפנים העין. הבחור עבר סדרת בדיקות בעין, ולהפתעתם של כל הרופאים, בנס לא נפגע כלום בתוך העין רק בעפעף. ונזקק לכמה תפירות בקצה של העפעף, ולאחר מכן שוחרר מבית החולים בלי שום פגיעה של ממש, למרות המכה החזקה והעין הנפוחה מאוד. והעיד הבחור שלא היה לו שום כאב, לא 'בשעת מעשה' כשקיבל את המכה, ואף לא בימים שלאחר מכן.

וראה זה פלא, יומיים לאחר האסון שקרה השנה במירון המליץ המגיד שיעור' של הבחור לכל התלמידים לקבל על עצמם איזה קבלה טובה למען הפצועים ולרפואתם, ואף כתב את מה שקיבל כל אחד על עצמו על דף. והנה הבחור שיחי' (היחיד מכל הכיתה) קיבל על עצמו שמירת העיניים, ונתברר בעליל כי הקב"ה הקדים רפואה למכה, ובזכות הקבלה שמר הקב"ה על עיניו למעלה מדרך הטבע.

בברכה מרובה, הנני מצרף כאן את דף החתימות של התלמידים מתאריך כ' אייר האי שתא, למען תראו 'עין בעין' את קבלתו הטובה של התלמיד בענין 'שמירת עיניים'. עכ"ל האגרת.

כא. סיפר הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע (אגרות קודש, כרך ג עמ' טט-ש) בזה"ל, בשעה אשר הוד כ"ק אדמו"ר רבינו הזקן בעל התניא והשו"ע היה צריך לתת את בנו הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי לחדר, בחר למלמד - אחד מתלמידי כ"ק מורנו הרב המגיד ממעזריטש, ואמר לו וכו', קודם שתתחיל ללמוד עם התלמיד תתבונן כי מלאכת ה' היא ובדיני נפשות אתה עוסק, החיים והמוות הרוחניים שהם הגבוה למעלה באין ערוך לגבי חיים ומוות גשמיים - בידיך המה, אם תעבוד באמונה תעמידו על האמת, תזכה בזכויותי וזכויות זרע זרעו עד עולם, ומכלל הן אתה שומע את הלאו. ודע, כי הכל ביד האדם וברשותו, וכאשר תתן דעתך לבך ונפשך על זה יעוזר השי"ת ותעמיד תלמידים הגונים וחלקך יהא בין זהרי הרקיע ומצדיקי הרבים באור כי טוב. עכ"ל.

ואם כי הדברים נאמרו ל'מלמד', הרי בכלל זה גם ההורים שאף הם 'מחנכים' את צאצאיהם, ובדיני נפשות המה עוסקים, וגם הם בכלל מצדיקי הרבים...

כב. וכבר נאמר על אברהם אבינו 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט' (בראשית יח יט), ופירש רש"י, 'כי ידעתיו - לשון חיבה וכו', ולמה ידעתיו, למען אשר יצוה, לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי'. והדבר נורא למתבונן, הרי המדובר באברהם אבינו שאין לנו שמץ של השגה קלה בעבודתו וקדושתו, הוא אשר עמד בעשרה נסיונות, ולמה ידעתיו - לשון חיבה, לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי... ומכאן נוכל להשכיל כמה חיבה היא לפני המקום ב"ה מצוות חינוך הבנים והתלמידים.

לשמור דרך ה' ^{כג}, עדי גם כי יוקינו לא יסורו בתיב (ישעיה כו ו) 'הבאים ישרש יעקב יציין ופרח ממנה ^{כד}.

סיפר הרה"צ רבי אליהו ראטה זצ"ל, שפעם אמר לו הרה"ק רבי שלומ'קה זי"ע שכל המלמדים צריכים לדעת שהם מתעסקים במלאכת הקודש, והוסיף לפרט, שאין הכוונה דווקא לאותם המלמדים גמרא לילדים גדולים, אלא אפילו אלו המלמדים ילדים רכים בשנים בכיתות גן.. וכן על זה הדרך גם לבית יעקב אלו הנשים, שכל המחנכות ואפילו לילדות קטנות, צריכות לדעת גודל תפקידן שהן מתעסקות במלאכת הקודש. והוסיף לומר, שכשם שמצינו לגבי יהושע בן נון, שנאמר (כז יח) 'ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו, ולכאורה כיצד שייך 'לקחת' את האדם, אלא כפירושו של רש"י 'קחנו בדברים, אשריך שזכית להנהיג בניו של מקום', כך אומרים מן השמים בכל יום לכל מחנך ומחנך, אשריך שזכית להתעסק במלאכת הקודש, ולא עוד אלא שיש מחנכים שזוכים ונאמר להם פעמיים ביום... (ובוודאי, מי יעמוד בסוד קדושים לפרש דברי חכמים וחידותם, אך אפשר שהכוונה למחנך שצריך חיזוק ביותר מחמת הקשיים שעברו עליו באותו יום).

אף אנן נעני ונאמר, שאין הדברים אמורים רק לגבי מלמדים, אלא כל אב לבנים אף הוא זוכה לבית קול' זו אשריך שזכית להתעסק במלאכת הקודש, שהרי אף הוא מחנך את בניו, אך זאת בתנאי קודם למעשה שאכן נוהג כראוי ומחנך אותם, ולא כשמתרשל בחובתו הקדושה ח"ו.

כג. שמע נא למה שכתב המהרי"ט (בנו של המבי"ט) בספרו 'צפנת פענח' (דברים כב ו), וז"ל, ציפור זה אינו מצוי אצל בני אדם אלא מצד ההכרח, בשעה שעוסק ביישוב העולם ובקיום המין, כי לצורך עצמה בהרים ופגאיות ובמדברות מצאה ביתה, אבל לגדל בניה צריכה לבוא אל היישוב. והקב"ה הטביע בה שאע"פ שהיא מתרחקת מאוד מרשתות ומכמורות בני אדם וכשיתקרבו אליה תגביה עוף וכו', עכשיו לצורך בניה יושבת וכורעת עליהם, ואף אם יתקרבו אליה בני אדם יושבת ודוממת ומוסרת עצמה למיתה לקיים מצות בוראה, כי כן הטביע בה יתברך. עכ"ל. ומעתה, אם ציפור מוכן למסור נפשו עבור בניו, קל וחומר בן בנו של קל וחומר עד כמה אנו כבני אדם מחוייבים למסור נפשנו עבור בנינו ולדאוג לחנכם כדבעי בלא להתחשב בשום קושי מקשיי הגוף והנפש וטירדות הפרנסה... וביותר הדברים אמורים לעניין הכלים המאררים, שהיסוד הראשון להצלחת הבנים שיהיה הבית שמור וסגור מפני כל פירצה ואש זרה, ואף אם 'קשה' לו מאוד להתנתק מהם רח"ל, או שנדמה לו כי זקוק הוא להם ביותר, הרי יפתח את ליבו לרחם על בניו לבל ירדו לבאר שחת ויסגור את ה'כלי'...

והרבה יש להיזהר מאותו תירוץ מפוקפק של 'צרכי פרנסה', וכמאמרו הנודע של הרה"ק הישועות משה' מוויז'ניץ זי"ע בלשון הכתוב (בראשית כב י) 'ויקח את המאכלת לשחוט את בנו', כי מאכלת נקראת כל דבר המאכיל ומביא פרנסה לאדם כדי מחייתו (עיי' רש"י), ובא לרמז על ההמורים היתר לעצמם 'לצורך פרנסה' – להאכיל בני ביתו, שעל זה נאמר ויקח את ה'מאכלת' ובהם ישחט את בנו ח"ו... כיוצא בדבר פירשו גם במה שנאמר (שם מג כ) 'ירוד ירדנו בתחלה לשבור אוכל', כי תחילת הירידה היא 'לשבור אוכל' – בטענת 'פרנסה'... (וכולל בתוכו הן ירידת האדם לעצמו, והן ירידת ה'בית'). וכבר היה מעשה בשנות עבר בעיה"ק ירושלים, שנאלץ רבה של ירושלים הגה"צ רבי יוסף חיים זאננעפעלד זי"ע להעביר מלמד אחד מתפקידו מפני סיבה מסוימת, ונזעק המלמד ואמר, רבי, מה נאכל מעתה... נענה לו בחריפות הלשון, וכי כלום עדיף לך לאכול ילדים...

כד. הנה בריש פר' נח כתיב (בראשית ו ט) ' נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, ואילו בהמשך הפרשה נאמר (ז א) 'ויאמר ה' לנח וכו' כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה', וכבר עמדו חז"ל (עירובין יח:) לבאר מפני מה נאמר כאן רק 'צדיק' ולא 'צדיק תמים'. וביאר מרן ה'בית יוסף' זי"ע (הובא ב'פני דוד' להחיד"א נח אות ז) כי הנה השומר עצמו בקדושה נקרא 'צדיק' [וכדכתיב (משלי י כה) 'צדיק יסוד עולם'], וזה המאמין באמונה שלימה וכופר בע"ז נקרא 'תמים', וכמו שנאמר (להלן יח יג) 'לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וגו', תמים תהיה עם ה' אלוקיך'. והנה, נח היה חי הן בדור המבול שהשחית כל בשר את דרכו על הארץ, והן בדור הפלגה שהיה חטאם בע"ז ורצו לעשות עם מלחמה עם הקב"ה ח"ו, נמצא שהיו בו ב' המעלות, צדיק ותמים. על כן, כשבא לספר בשבחו של נח נאמר 'נח איש צדיק תמים היה בדורותיו', כי בכל שנות חייו ובכל 'דורותיו' השתבח בהיותו 'צדיק' בדור המבול, וכן היה 'תמים' בדור הפלגה. אך כאשר דיבר עמו ה' קודם שהביא את המבול ואמר לו להיכנס אל התיבה אזי אמר לו 'כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה', כי באותו הדור היה עיקר מעלתו בהיותו 'צדיק' וקדוש.

יסוד החינוך, שתיכף מיד כשבאים - כשבא תינוק וישריש ויחדיר בו שאשריו ואשרי חלקו, ואיוזו חשיבות לעולם ונולד לו בן, מיד ישרש בו אביו שהוא 'יעקב' ו'זכיה' היא עבורו כשיעלה בידו לעשות רצונו בלב מזרע האבות הקדושים, והוא בן לאומה הישראלית, שלם^כ, ואם כה יעשה אזי יציין ופרח, יגדל הילד

ביתר עומק ביאר בזה 'יחיד מומחה' מגדולי המחנכים שבדורנו שליט"א, שבדור המבול לא כתיב 'תמים', כי אכן אסור להיות 'תמימים' בדור נורא שכזה, כשהטומאה משתוללת בראש כל חוצות, והמים הזידונים מאיימים לשטוף את כל הארץ ולכלות כל חלקה טובה ה"י... אלא על ההורים והמחנכים לפקוח עיניהם, להבין מה הם הסכנות האורבות לפתחנו וממה צריך להיזהר ולהישמר, ולדעת היטב מה שלום בניהם ותלמידיהם ומה הם מעשיהם ועם מי הם מתחברים, ואוי למי ש'עוצם עיניו' בתמימות מתוך מחשבה שאני ובני ביתי נקיים ושלמים, ולא יתכן אצלי שיתרחקו ילדיי רח"ל... כי רבים חללים נפלו ואפילו במשפחות הטובות ביותר...

כה. סיפר הגאון רבי יונתן אָבֶר שליט"א חתנו של המשגיח הגה"צ רבי דוב יפה זצ"ל, אשר לפני שנים רבות, בהיותו אברך צעיר אחר נישואיו, התפלל פעם אחת את 'פסוקי דזמרה' של יום השב"ק בחדר קטן בצידי היכל ביהכ"נ, בעודו שווה שם נכנסו לחדר שני ילדים בני חמש - שש שנים, הוציאו גמרות מארון הספרים, פתחו הספרים והחלו 'ללמוד' בצוותא, והגם שמחמת גילם הקטן עדיין לא ידעו צורת אות וכל שכן לקרוא לשון ארמי שבגמ', אך עשו עצמם כאילו קוראים בפנים, ושמע כיצד אחד אומר לחברו בניגון של גמרא אסור אסור אסור... 'השיב' השני, אסור אסור אסור... חזר הילד הראשון ו'שאל' בניגון, אבל אסור אסור אסור... ו'תירץ' השני שוב, אסור אסור אסור... אחר התפילה הלך לסעוד סעודת שבת בבית חותנו 'המשגיח' וסיפר לו כל אותו 'משא ומתן'... נחרד רבי דוב עד עמקי נשמתו, ואמר לו בסערה, הגידה לי מי הם הילדים, ותיכף ומיד - עוד בטרם אקדש על הכוס - אלך לדבר עם ההורים, ניסו בני הבית להרגיעו ולא עלתה בידם, עד שאמרה לו הרבנית, שאם ילך עתה יגדיל בזה את הבהלה... ולבסוף נעתר להמתין מלדבר עם ההורים עד לזמן מאחר יותר בו ביום. אחר הסעודה שאל את חותנו, על מה הרעש הגדול הזה ומדוע יצא כה מגדרו, השיב לו רבי דוב, ילד ששומע וקולט מבית הוריו כי כל דברי התורה אינם אלא אסור אסור אסור מובטח שיצא לתרבות רעה... אלא צריך להטעים אותם מנועם מתיקות התורה והמצוות שהם נחמדים מזהב ומפז רב, להחדיר בהם את ה'אשרינו' מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו', את האושר הגדול בעשיית רצון השי"ת, עד שמעצמם יצמיחו השתוקקות ומשיכה לזכות לקיים את מצוות ה', וחלילה לנו מלתת להם את ההרגשה עד כמה קשה להיות שומר תורה ומצוות, ומסיים בעל המעשה את סיפורו, כי סופו של דבר, האב לא אבה שמוע את מה שמדברים אליו, ולבסוף אכן לדאבון לב אותם ילדים אכן פרקו מעליהם עול תורה ומצוות לאחר שגדלו...

ובאמת מצוי הדבר דווקא לגודל יראת ה' והחרדה שבווערת בהם שמא יעשו דבר אשר לא ציווה ה', אך אינם משכילים להראות את גודל שמחתם בקיום כל מצווה ומצווה, ואת התענוג הנפלא אשר המה מרגישים כשהם יושבים בבית ה' ושקועים בלימוד התורה המתוקה מדבש ונופת צופים.

משנה זהירות נדרשת בעניין ה'גדרים והסייגים', אשר מצד אחד אי אפשר לבנות בית מלא ברכת ה' מבלעדיהם, ובפרט בדור הזה... אך מאידך מטבע האדם כי עפ"י הרוב ה'הכרח' גורם התנגדות בלב האדם, עד שהוא מוכרח לפרוץ את הגדר שגדרו בעדו (ריאקציה).... אלא עלינו להשכיל דעה את בנינו ותלמידינו שאין בהם אלא 'טובה' בעדם, דוגמת השמירה שמעמידים סביב 'אוצרות זהב טהור', סביב סגולת מלכים לבל יפגעו בהם מזיקים ומחבלים, וכשהתלמידים יבינו זאת הרי הם בעצמם ישמחו בגדרים וסייגים ויאהבו אותם, אדרבה, הם עצמם ירגישו 'שמורים' ומוגנים' בתוככי הגדרים והסייגים, ואז לא ינסו לפרוץ 'חומות מגדלי'. וגם עלינו לטעת בהם הרגשת רוממות, כעין שנאמר 'ויגבה ליבו בדרכי ה'', שיבינו שאין מתאים להם לפום ערכם כבני ישראל קדושים וטהורים להתלכלך ב'בוץ' של טומאת העמים...

ומקום איתנו לעורר על זכות וחובת האבות להשריש אהבת ה' ונועם עבודתו בעת סעודות השבת על ידי הזמירות וסיפורי צדיקים, ואם אמר הרה"צ רבי אליהו ראטה זצ"ל בשם הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע כי דף גמרא בשבת שווה בערכו לחמש מאות דפי גמרא בימות החול, וכן פרק תהילים אחד בשבת שקול כנגד חמש מאות פרקי תהילים בימות השבוע (הובא בספר איש חסיד היה עמ' שג), הרי על דרך זה גם שעה אחת של שירות ותשבחות בשב"ק ביחד עם הבנים שקול לעניין התועלת שבו לחמש מאות שעות בימות החול...

כן בני הנעורים, כל זמן שהם קטנים בידך הדבר לכוונם למוטב, אך לאחר שכבר גדלו...

עוד ייאמר בדמיון בני הנעורים ל'חיצים', שכשם שהרוצה לקלוע אל המטרה בלא להחטיא, הרי ככל שיעמוד

קרוב אל המטרה כך יגדלו הסיכויים שאכן יצליח לפגוע בדיוק, ואילו אם יעמוד מרחוק יקשה עליו יותר לכוון את החץ, 'כן בני הנעורים' - אם יעמוד בקרוב אליהם, ירעיף מאהבתו² ובחמימותו, יהא נקל בידו לכוונם

ויתעלה לאורך ימים ושנים², ואף יתעלה לבחי' ישראל שהוא המדרגה העליונה, אבל אם לא ישקיע בו מקטנותו יקשה הדבר פי כמה וכמה...

וזהו שאמר הכתוב (תהלים קכו ד) 'כחיצים ביד גבור כן בני הנעורים', שכמו שהרוצה לזרוק חץ לעבר המטרה, הרי כל זמן שהחץ בידו יכול לכוונתו ולהטותו, אך לאחר שכבר יצא החץ מידו שוב אין בידו להחזירו,

כו. בא וראה עד היכן מגעת גודל השפעת ההורים על בנם לאורך ימים, דהנה איתא בגמרא (פסחים צו: יבמות עט:): 'אמר רבי יהושע שמעתי שתמורת פסח קריבה ותמורת פסח אינה קריבה ואין לי לפרש' (ופירש"י 'שמעתי' מרבתי, 'ואין לי לפרש' - שכחת), וביאר הרה"ק הפני מנחם זי"ע (וכן כתב הגר"ח קנייבסקי שליט"א, דרך שיחה פרשת וילך) שהכוונה עפ"י מה דאיתא (ירושלמי יבמות פ"א ה"ו) שאמו של רבי יהושע בן חנניה היתה מביאה אותו בעריסתו לבית המדרש כדי 'שיתדבקו אזניו בדברי תורה', וזהו שאמר רבי יהושע שמעתי בהיותי קטן מוטל בעריסה ואיני יודע לפרש - שלא הבנתי את הדברים על בוריים. והרי שדברי התורה ששמע בעודו שכוב בעריסה נחקקו בליבו לאורך ימים ושנים. הגאון רבי נתן געשטעטענר זצ"ל מביא (בספרו דברי בן עמרם ח"א עמ' שיד) על אביו רבי עמרם זצ"ל הי"ד, וז"ל, סיפר לי שאר בשרי ירא וחרד לדבר ה', מוה"ר אליקים קאפל ז"ל, שכאשר נולדתי אמר אדוני אבי הצדיק להמילדת, שאם הילד שיולד יהיה בן זכר אז לא תשמיע שום קול ולא תדבר דבר, וכאשר באתי לאוויר העולם ואבי ז"ל היה בחדר שני ונדע לו שנולד בן זכר התחיל ללמוד גמרא בקול רם, כדי שהקול הראשון שישמע הילד בבואו לעולם יהא קול תורה. עכ"ל, (ומעתה אין פלא שזכה רבי עמרם לבן גדול בתורה כמו רבי נתן זצ"ל). ובזה ביארו הא דאיתא בגמ' (סוכה מב.) 'קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה', והיינו שתחילת דיבורו יהא בתורה, והכל נגרר בתר רישא.

כז. מעשה נורא שמעתי מכ"ק אאדמו"ר זי"ע, שבהיותו בלאס-אנדז'עלעס, התאכסן אצל הרה"ח רבי אלעזר אדלר ז"ל, והרבנית הייתה בת בתו של הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע, באחד הימים שאלה את אאדמו"ר זצ"ל 'כיצד היה מע"כ נוהג אם בתו הייתה מבקשת מעמו מעות כדי לילך לטיאטער' (בתי תיאטרון), אאדמו"ר נבהל מן השאלה ולא השיב לה מאומה, פתחה וסיפרה, בשנת ת"ש לערך בהיותה ילדה קטנה, היו חברותיה הולכות לתיאטרון ולמקומות שונים שלא הייתה רוח חכמים נוחה מהם (זמנים קשים עברו אז על החרדים לדבר ה' כשהנוער נמשך אחר רוח ההפקרות ל"ע) והן פיתו אותה שתצטרף אליהן ותבוא עמהן לאותן המקומות. משנתפתתה פנתה לזקנה רבי שלומ'קה בבקשת כמה פרוטת כ'דמי הכניסה' לאותו מקום נעבעך... ויהי בשמוע הרה"ק מזוועהיל את בקשתה, נתן לה מיד את מלא הסכום כרצונה, אך כאשר עמדה כבר ליד הדלת לצאת מן החדר, קרא לעברה ואמר 'הן ראית כי אך בקשת כסף מיד נתתי לך כאוות נפשך, אך דעי לך, שלבי קרוע ושותת דם אם תלכי לשם'... ויהי כאשר שמעה הילדה את הדברים היוצאים מן הלב הכריזה תיכף ואמרה שהיא לא תלך לשם לעולמים, ותיארה את גודל הנסיון שהיה לה, אך מאחר שבאותה שעה הראה לה עד כמה הוא אוהב אותה אהבה עזה אמיתית, על כן לא היתה יכולה להרשות לעצמה להכאיב לו, וזה גרם לה ששינתה דעתה ולא הלכה לאותם מקומות. ואם כי אין כאן הוראה למעשה [ורק איש האלוקים כרבי שלומ'קה היה יודע את משקל הזהב לבל תצא תקלה מתחת ידו, והכל לפי העניין לפי הוראת חכם], אך ללמדנו כלל גדול, שאם ימצאו הבנים את החום והאהבה בבית פנימה לא ילכו לחפשם במקומות אחרים... כה אמר 'המשגיח' הגה"ח רבי גד'ל אייזנער זצ"ל, ברצותו להמחיש את ההבדל בין 'מחנך' למי שאינו, כי פעמים שנכנס לבחור רוח דמיון ה"י שיש מסביבו גדרים וחומות בצורות המקיפים אותו בכל מקום שהוא פונה, ואינו מצליח להיפטר מהן, והנה אם יספר זאת למי שאינו מבין בנפש האדם הרי 'במקרה הטוב' יטייל עמו אנה ואנה כדי להוכיחו שאין כאן שום גדר וחומה, ובמקרה גרוע יותר - יצעק עליו שיחדל מדמיונותיו... וכמובן שלא יצליח להוציא אותה רוח שטות ממנו, ואדרבה יתכן שרק יקלקל... אך מחנך מומחה יודע לירד לעומק דעתו של הבחור ולתוך הדמיונות, ויעשה עצמו כמי שאף הוא רואה אותם גדרים ומחיצות, וביחד ינסו למצוא 'פירצה' להתחמק משם...

באר הפרשה - פרשת ואהבה

זי"ע (דרשות לשבת תשובה תקנ"ה יז.), כי הרוצה לשוב בתשובה ולהתקרב אל ה', הרי תחילה וראש עליו לטהר עצמו בעניינים שבבין אדם לחברו, ורק אח"כ יבוא לטהר עצמו בעונות שבין אדם למקום. וזהו אומרו, שרק אם אתם הדבקים - כולכם, כלומר שתהיו דבוקים זה בזה מתוך אחדות הלבבות^ל, או אז ניתן לומר בה' אלוקים חיים, פירוש ש'יתואר חיותכם חלק אלוה- ממעל באופן שיהיה נקרא חיי ה"י."

עפ"ז מבאר את הכתוב (הושע יד ב-ג) 'שובה ישראל עד ה' אלוך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ולכאורה נראה כ'כפל' הלשון -

לדרך הישרה^כ, אולם אם יעמוד מרחוק הרי יגדל הקושי פי כמה וכמה^{כז}. והדברים מפורשים בדברי 'בעל הטורים' על הפסוק (בראשית מד ל) 'ונפשו קשורה בנפשו', וז"ל, קשורה ב' במסורת, הכא (ונפשו קשורה בנפשו), ואידך 'אולת קשורה בלב נער' (משלי כב טו) וכו', מפני שאולתו קשורה בו צריך שתהא נפשו קשורה בנפשו של אביו לחנכו^ל.

חיים כולכם - דבקות בה' על ידי אהבת ישראל בפרשתן (ד ה), 'ואתם הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם היום', ומבאר הרה"ק ה'חתם סופר'

כיוצא בדבר ייאמר לעניין נסיונות ופיתויי היצר שאף הם אינם אלא 'דמיונות'... שלא יועיל כלום אם ינסה האב להוכיח לו בשכל שהכל הוא הבל וריק, אלא עלינו להתחבר אליו, להראות שאנו מבינים אותו ואת הקשיים הניצבים בפניו, ומשם לנסות להתרומם ולהילחם עם היצר הרע.

כח. כבר אמרו כי הנה נתן הקב"ה חוק בעולמו, שמתחילה רואים את הברק ואח"כ שומעים את הרעם, והיינו טעמא כי כבר אמרו חז"ל (ברכות נט): 'לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומית שבלב', ואי אפשר שתתפשט העקמומיות שבלב מבלי שתקדם לה 'הארת פנים'...

כט. ועל אחת כמה וכמה שאי אפשר להשפיע עליהם על ידי כעס, ובכך ביארו בלשון הכתוב (ויקרא כא א) 'ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם', ונכפל ונשתלש לשון אמירה ג' פעמים, וצריך ביאור טעם הדבר, וביותר הקשה הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (דרש משה) מדוע לא נכתב 'וידבר ה' וכפי שמצינו ברוב מצוות התורה (עיי' מכות יא.), אלא כי בפסוק זה נאמר הלכות החינוך, וכמו שהביא רש"י מדברי חז"ל 'להזהיר גדולים על הקטנים', וזה כלל גדול ביסוד החינוך, ש(עפ"י רוב) אין תועלת ב'דיבור' לשון קשה אלא ב'אמירה' לשון רכה... העולם מספרים בדרך הלצה, שפעם הילכו אב ובנו ברחובה של עיר, והנה רואה אחד מעוברי אורח שהנהגות הבן איננה כשורה והאב גוער בו בקול גדול 'יעקב תִּירָגַע, יעקב תִּירָגַע'. אך משהתקרב אליהם הבחין שאין זה 'בן' אלא 'בת', וגברה פליאתו מדוע קורא לה האב בשם 'יעקב' שאינו שם של בת, נענה האב והשיב בחכמה לא שמה יעקב אלא שמי הוא, וגערתי הייתה על עצמי... כי כשארגיע את עצמי ואשלוט בעצמי לחנכה מתוך יישוב הדעת מבלי להתפרץ בכעס על התנהגותה שאינה כהוגן, יהיו דברי נשמעים, ותקבל מוסר אביה.

משל נוקב אמרו, כי מילתא דשכיחא הוא, בעיר שיש בה רק 'סופרמרקט' אחד, שבעל החנות אינו חושש מלגעור על ה'קונים', בידעו שממילא בוא יבואו אליו למחרת לקנות שוב, כי אין להם ברירה אחרת, ומה צורך יש לו להשקיע ב'שירות לקוחות'... אמנם ברגע שתיפתח באותה שכונה עוד חנות ותתחיל 'תחרות' ביניהם מיד ישנה אורחותיו לטובה, יאיר פניו אליהם ויתייחס בכבוד ובדרך ארץ וישרת אותם נאמנה, מתוך ידיעה ברורה שבלאו הכי הם עוברים תיכף ומיד אל החנות החדשה... אחיי ורעיי, הכל יודעים כי לדאבון כל לב יש היום 'תחרות' קשה על ליבם של בני הנעורים, ורבות עלינו להשקיע בנתינת יחס הוגן ומכבד ובהרעפת חום ואהבה, כי אם 'נצעק' אליהם מסוכן הדבר שמא יפנו אל ה'מתחרים' רח"ל... (ובוודאי שיש לדון בכל מקרה לגופו של ענין, אבל באנו להשמיע עוד צד למטבע).

ל. עוד מ'הלכות החינוך' למדנו מפרשתן בה נאמר (ד י) 'באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי וכו' ואת בניהם ילמדון', מה כתיב אח"כ 'תקרבון ותעמדון תחת ההר וההר בוער באש עד לב השמים', וסמיכות המקראות מרמז לנו, כי הדרך לקיים מה שנאמר 'ואת בניהם ילמדון' הוא רק אם האב והרב 'בוער באש עד לב השמים'... לא. הנה ידוע כי אחת מהדרכים ה'בדוקות ומנוסות' להביא לידי אחדות הלבבות ולאהבת חברים - הוא כשיתרגל לדון את הזולת לכף זכות ולא יטיל בו 'מום' וחובה המביאים לידי טינא שבלב. וכבר אמר הרה"ק רבי יעקב מפשעווארסק זי"ע דלכאורה צ"ב, מדוע נאמר (ויקרא יט טו) 'בצדק תשפוט את עמיתך' ולא אמר 'לכף זכות' תשפוט וכיו"ב (שהרי אינו 'בצדק'), אלא, כי אכן, עפ"י הרוב נראה לו לאותו 'דן' שה'כף זכות' רחוקה מן האמת כרחוק מזרח

מעון ולהביאם לדרך החיים, אבל מי שעוסק רק לתקן את עצמו ולא מיטב לאחרים אינו נקרא דבוק בה".

חמשה עשר באב - חיזוק לימוד התורה והתחלת ההכנה לשנה הבעל"ט

הנה עצם יום השב"ק חל ביום 'חמשה עשר באב', ודע לך כי כבר אמרו חז"ל (משנה סוף תענית) 'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים', ונתבאר שם בגמ' באריכות טעמו של דבר, וכתב הרה"ק העבודת ישראל זי"ע (לפ"ו באב) במעלת האי יומא רבה, כי הוא זמן המתקת הדינים, ולא עוד אלא שחמשה עשר באב הוא 'בדרגא אחת' עם יום הכיפורים (עיי"ש בסוד העניין).

על זה היום אמרו חז"ל (תענית לא.) 'מכאן ואילך, מאן דיוסיף יסיף, וברש"י, דמוסיף לילות על הימים

'שובה ישראל' וכן 'שובו אל ה', מדוע האריך בזה, אלא, שבתחילה דיבר הנביא לשוב על עוונות שבין אדם לחברו, וזהו שאמר שובה ישראל עד ה' אלוקיך, ר"ל על החטאים המגיעים עד ה' אלוקיך ולא עד בכלל, והם דברים שבין אדם לחברו (ועיי"ש עוד) ל"ב, ורק לאחר מכן 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה' - בדברים שבין אדם למקום.

באופן אחר פירש ה'חתם סופר' זי"ע (ליקוטים כי תצא ד"ה כי תהיה), ש'הנה ידוע שלא נברא האדם אלא להיטיב לאחרים', וכבר דרשו חז"ל כי דרך הדבקות בהשי"ת הוא על ידי שנדבק בדרכיו, ועל ידי שהאדם מיטיב לאחרים הרי הוא נדבק בה' והולך בדרכיו, כשם שזו היתה עיקר כוונת הבריאה בכדי שיוכל השי"ת להיטיב לאחרים. וזהו שאמר הכתוב ואתם הדבקים בה' - אם תרצו להירבק בו ית' אזי התנאי הוא שתהיו 'חיים כולכם - דהיינו להשיב רבים

ממערב - אבל מה יעשה, הרי הוא מחויב לדון לכף זכות... לכך אמרה תורה, אנא, דון אותו לצד זכות ולבסוף יתברר לך שאכן דנתו 'בצדק' כי ברוב המקרים ימצא שכך היה.

בא וראה עד היכן הדברים מגיעים, שמעתי מאחד שנכנס ל'תלמוד תורה' בעי"ת קריית ספר ולנגד עיניו 'מחזה בלהות', מלמד רודף אחרי ילד כשנעל בידו, וכשהשיגו לבסוף היכה אותו על ערפו עם הנעל... מה נאמר ומה נדבר... והיאך נדון מלמד כזה, בכף זכות או בכף רותחים... אך כך היו הדברים לאשורם, כי 'דבורה' רדפה אחרי הילד וכבר עמדה על ערפו, ונבהל הילד מאוד והחל לנוס כשהדבורה בעקבותיו... עד שלא היה ברירה למלמד המסור אלא להכות את הדבורה 'ולהציל' את הילד...

לב. אגב אורחא נביא כאן בשבח במעלת הנעלבים ואינם עולבים. וכה העיד בפני עד נאמן ידיד נאמן, מה שענינו ראו ולא זה, כי לפני כשנתיים ימים ביום ראשון בשבת צום תשעה באב (נדחה) תשע"ט התפלל בביהמ"ד יחד עם שכיניו ומכריו, ובאותה שעה היה ה'בעל תפילה' במוחין דגדלות והחל לסלסל ולהאריך בנעימת התפילה, הדבר חרה לאחד מהתפללים, וברמיזת עיניים ידים ורגלים רמו לו כי אין ה'דבר בעתו', והיום שכל הקהל מתענה כבר מליל האתמול יש להיות 'מקצר ועולה', ואין זמן לסלסולים... לעומתו נענה ידידו וגער בו קשות בניזופות חמורות על העזתו החמורה להפריע לבעל התפילה, ואעפ"י שבשעות וחרפות היו מנת חלקו של הגוער בבעל תפילה, בחר הלה ב'שתיקה' ולא השיב למחרפו דבר - הגם שאינו 'בטלן' ובידו היה להשיב למביישו כהנה וכהנה...

ה'שותק' יצא מפתחו של ביהמ"ד, ומיד פנה אליו מיודענו - מספר העובדא, ואמר לו, הבט וראה, הרי ידעת זה מכבר כוחם הנשגב של 'שומעים חרפתם ואינם משיבים ועונים', הרי לך בביתך בחור מבוגר בן כ"ח שנה שעדיין לא מצא את זיווגו, וכן 'רעך' שביישך גם לו צרה דומה בביתו, תן כבוד לאלוקיך, ומסור את זכות ה'שתיקה' לשני בחורי חמד הללו, למען יראו בקרוב ממש בישועתם השלימה, הלה סבר וקביל, וכן עשה.

וראה זה פלא, כעבור זמן קצר באו שני הבחורים - בנו של המבייש ובנו של המתבייש (שנשארו ידידים עד היום) בקשרי אירוסין באותה תקופה, גם זאת ששניהם הקימו את בתיהם בישראל באותו תקופה, ולא עוד אלא שלשניהם נולד בן זכר לתקופת השנה באותו יום, השניים הכניסו את בנם בכורם הנולד להם למז"ט בשבת העעל"ט, שבת פר' דברים תשפ"א - בדיוק בסיום שנתיים ימים מפרשת השתיקה.

לג. וכך אמרו 'בעלי הרמז' בלשון רש"י על הפסוק בריש פרשתו (ג כד) בו נאמר 'אתה החילות להראות את עבדך את גדלך', ופירש רש"י 'את גדלך - זו מדת טובך', כי 'הגדלות' של האדם נמדדת כפי 'מידת טובו'...

באר הפרשה - פרשת ואהבה

לעסוק בתורה יוסיף חיים על חיילי. ומאן ילמד כל אחד לנפשו להוסיף בלימוד התורה מיום ט"ו באב ואילך לה, 'ואחד המרבה ואחד הממעיט בלימודו', ובלבד שיוסיף לכל הפחות שעה קלה יתר על שיעוריו עד עתה... ולא יזלזל בזה, כי כל הוספה נחשבת ל'הוספה' לו.

עוד מבואר בספה"ק כי הזמן גרמא להתחיל בעסק התשובה כהכנה לקראת ראש השנה הבעל"ט לז, וכמו שביאר הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע (קרו"ל לקוטים ד"ה מחמשה) כי הנה האדם הראשון נברא בכ"ה אלול, נמצא שט"ו באב הוא כעין 'ארבעים יום קודם יצירת הוולד', והרי שהתחלת השנה הבעל"ט היא כבר בימים אלו.

לד. בא וראה מעלת עסק התורה, שהנה אחד מהטעמים שט"ו באב נחשב כיום טוב הוא מפני שפסקו ביום זה מלכרות את עצי המערכה, ופירש ב'רבינו גרשום' (ב"ב קכא:), שבכל זמן 'שהיו עסוקים לכרות עצי המערכה היו מתבטלין בתלמוד תורה, אבל אותו יום פסקו ועשאוהו יום טוב שמכאן ואילך היו עוסקין בתורה', ואף שגם עד עכשיו היו עסוקים במצווה שהיא דוחה תלמוד תורה, אך אשרי מי שזוכה להגות בתורה, ואין לך שמחה גדולה מזו...

לה. הרה"ק רבי מענדל מרימינוב זי"ע היה מורה ומצווה שכל מי שעבר עליו מט"ו באב ואילך אפילו יום אחד מבלי לימוד דף גמרא באותו יום לא יוכל לשמש כ'בעל תפילה' בימים הנוראים, והורה כן כפי שציווה עליו רבו הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע.

ואף אנן נעני ונאמר, שהרי ידוע מה שכתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות, חלק ב עמוד שנו ד"ה אף) על הא דאיתא שבעל תפילה צריך להכין עצמו ג' ימים קודם ר"ה, שכל זה היה אמור בזמנם, אבל בזמנינו כל יחיד ויחיד נחשב כ'בעל תפילה' (וז"ל, שלא אמרו כן אלא בדורות הראשונים, שהיו שלוחי ציבור ותוקעים הגונים ותלמידי חכמים, וכווננו לבם לאביהם שבשמים כראוי וכנכון, אך בעוה"ר באפס כל אלו ואנשי אמונה אבדו והוצגנו על גחלים ריקם, אין לנו אלא שכל אחד ואחד ישא בעד עצמו רינה ותפילה ויתבודד לעצמו ג' ימים אלו, אולי יתעשת האלקים לנו)... וממילא, משנה זהירות צריך להיזהר שלא יעבור יום בלא לימוד גמרא, למען נוכל לגשת אל המלך בימי הרחמים והרצון ולבקש בעד הנפש חנינה.

לו. פעם דיבר איזה אברך עם הגה"צ ר' זונדל קרויזער זצוק"ל בדרכי תורה ועבודה, לאחמ"כ ביקש ממנו האברך עצה טובה - שיורה לו איזה קבלה טובה יקבל על עצמו כחיזוק בתורה, אמר לו רבי זונדל, אם תשמע לעצתי, הוסף נא עוד דקה אחת לסדר לימודך בכל יום. הביט האברך בתמהון, וכי מה חשיבות יש לרגע בודד מתוך כל המעת לעת. נענה רבי זונדל ואמר לו, אמרו חז"ל ש'מט"ו באב' מאן דמוסיף יוסיף וברשב"ם (ב"ב קכא: ד"ה מט"ו) יוסיפו לו שנות חיים - מתוך שהימים מתקצרין והלילות מאריכין יעסוק יותר בתורה (שהרי אין עוסקים במלאכתן בלילה רק ביום). והנה, הרי כל הוספת ליל ט"ו על הלילה הקודמת לו אינו אלא בדקה אחת ויחידה, ועל כך עורכים שמחה רבה עד ש'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב' (כמבואר שם), עתה אמור לי, האם אין כדאי לקבל 'קבלה' על דקה אחת של תורה.

לז. צדיקי הדורות אמרו שמיום חמשה עשר באב שומעים כבר את קול הזזת 'כסאות למשפט' בבית דין של מעלה, שמכינים אותם לקראת יום הדין, ואכן רבים נוהגים לאחל 'כתיבה וחתימה טובה' כבר מיום ט"ו באב, וידוע ש'כתיבה וחתימה טובה' עולה בגמטריא 'חמשה עשר באב', חושבנא דדין כחושבנא דדין. ואם בשמים ממעל כבר מתחילים בהכנות לר"ה הרי בדין הוא שכן יהיה גם 'בארץ מתחת'...

ואגב אורחא, קבלה מהבעש"ט הק' זי"ע, כפי מספר פעמים שמברך לחברו ב'כתיבה וחתימה טובה' מט"ו באב עד ר"ה, כמו כן כשיגיעו ימי ר"ה אשר כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, במספר הזה יהי' לו אז מליצים טובים בשמים אשר ילמדו עליו זכות (קובץ הבאר, כרך ראשון שני שנת חמשה עשר, יו"ל שנת תרצ"ו, וז"ל שם, כתב לי ש"ב ויד"נ הרה"ח החו"ב שלשלת היוחסין מוה"ר ישראל ענגעלסבערג נ"י מלובלין שבעצמו שמע מפי הה"צ מרי"ם מקאמארנע זצ"ל בהיותו בלובלין, שקיבל מהמגיד הק' מטריסק זצ"ל קיבל מזקנו ה'מאור עינים' שקיבל מהבעש"ט זי"ע שקיבל מרבו אחי השילוני).

מסופר, כי חיל ורעדה, אימה ופחד היו אווזים את הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע מט"ו באב ואילך, עד שהוכרחו לכסותו בשמיכות עבות יותר מאשר בכל השנה, והסביר פעם, הנה בילדותי אמרה לי אחותי שמשבת מברכין אלול אפילו הדגים שבים זוחלים ורועדים מאימת בא יום הדין, וחשבתי לעצמי אם הדגים שאינם 'מבינים' בענייני הדין והמשפט רועדים מפחד, אנחנו שיודעים שכבר מכינים את הכסאות בבית דין של מעלה על אחת כמה וכמה שנתמלא פחד וחלחלה.

באר הפרשה - פרשת ואהחנן

ז

למערכה (תענית לא). ואילו 'שואב מימך' מרמז על הושענא רבא שבו גומרים לנסך מים על גבי המזבה, ובכל אותם הימים מט"ו אב ועד הושענא רבא אזי אתם נצבים לפני ה' אלוקיכם, כשהתכלית הוא לעברך בברית ה' אלוקיך לח.

והקריאה מעוררת את הזמן - קריאת 'עשרת הדברות' שבפרשתן מעוררת את זמן 'קבלת התורה', לקבל על עצמנו ללמוד את דברי התורה לשמור ולעשות, מתוך התחדשות הלב.

יה"ר שנזכה לדעת את ה' ולהתנחם בכפליים, בבוא לציון גואל בב"א.

וכן רמז לה הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (עקב ד"ה א"י והיה) בלשון הכתוב (י יב) 'ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך, וז"ל, נוכל לרמוז במלת 'מה' על ט"ו באב, כי מאז יש מ"ה ימים עד ראש השנה, וזהו שאמר הכתוב ועתה ישראל, מה - בט"ו באב שהוא מ"ה ימים עד ראש השנה אז עב"פ ה' אלוקיך שואל מעמך ליראה ולאהבה וגו', כדי שנוכל לעורר עלינו בר"ה זכות אבות בחי' חסד ורחמים, אמן כן יהי רצון, עכ"ל. כן כתבו רבים לרמז במה שנאמר (כט ט-יא) 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיכם וגו', מחוטב עציך עד שואב מימך, לעברך בברית ה' אלוקיך, כי 'חוטב עציך' רמז על חמשה עשר באב שבו הפסיקו לחטוב עצים

לח. ודע, כי בזה היום משפיעים מן השמים כוחות נפלאים שיוכל האדם להתחדש בעבודתו ית"ש, וכפי שביאר הרה"ק ה'עבודת ישראל' זי"ע באחד מהטעמים שנזכרו בגמ' בביאור ה'יום טוב' של חמשה עשר באב - שבו כלו מתי מדבר, ומבאר שרומז על אותם שהם בבחי' 'מתים', שכל ה'דיבור' אצלם הוא מבלי חיות בעבודת ה', ועתה כלו 'מתי מדבר', וניתן בהם רוח חיים. ויתכן לפרש עוד בדבריו, שהרי יום זה הוא תחילה וראש לתוספת חיזוק בלימוד התורה, וגדולה תורה שנותנת 'חיים' לאדם, ומכח ריבוי עסק התורה יזכה ל'תחיית המתים'...